

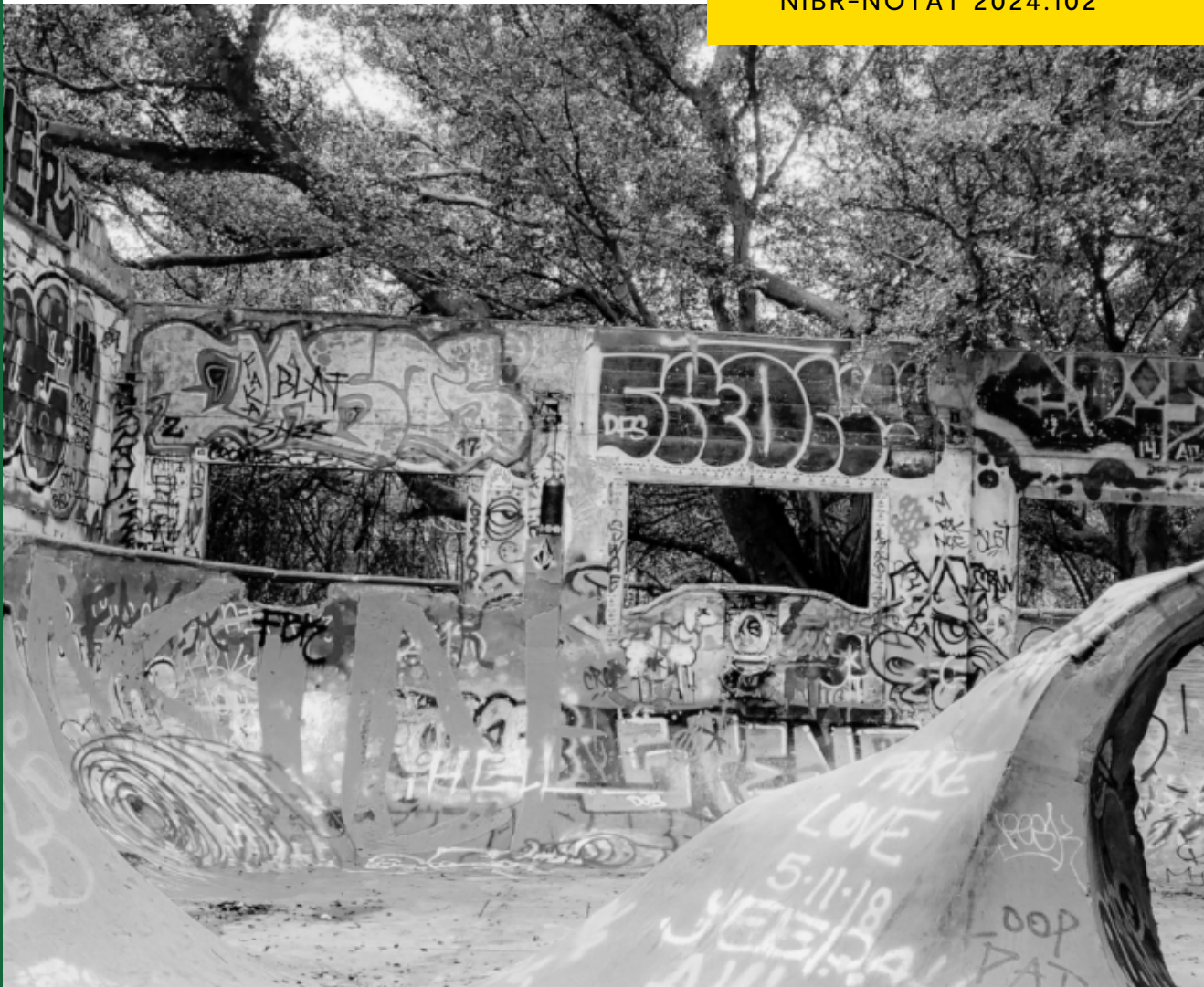
BY- OG REGIONSFORSKNINGSINSTITUTTET
NIBR

Sosiokulturelle stedsanalyser som virkemiddel i steds- og områdeutvikling

Marit Ekne Ruud

STORBYUNIVERSITETET
BY- OG REGIONSFORSKNINGSINSTITUTTET NIBR

NIBR-NOTAT 2024:102

Tittel: Sosiokulturelle stedsanalyser som virkemiddel i steds- og områdeutvikling

Forfatter: Marit Ekne Ruud

NIBR-notat: 2024:102

ISSN: 0801-1702
ISBN: 978-82-8309-419-0 (PDF)

Prosjektnavn: Sosiokulturelle stedsanalyser som virkemiddel i steds- og områdeutvikling

Oppdragsgiver: NIBR

Prosjektleder: Marit Ekne Ruud

Dato: April 2024

Antall sider: 37

Utgiver: By- og regionforskningsinstituttet NIBR
OsloMet – storbyuniversitetet
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 OSLO
Telefon: (+47) 67 23 50 00
E-post: post-nibr@oslomet.no

Vår hjemmeside: <http://www.oslomet.no/nibr>

© NIBR 2024

Forord

NIBR har både utviklet analyseteknikken for å hente fram synlige og usynlige aspekter ved lokalsamfunn og gjennomført en rekke slike analyser. Det er laget praktiske arbeidshefter og vitenskapelige artikler om metoden og mange har tatt den i bruk i analyser av aktiviteter, drivkrefter og utviklingstrekk i lokalsamfunn i endring. Metoden har fått betegnelsen «Sosiokulturelle stedsanalyser» og har det unike fortrinn at den likestiller formelle og uformelle forhold, og henter fram bilder fra prominente aktører og de som vanligvis ikke ytrer seg eller deltar på offentlige arenaer. NIBR har også gjennomført en rekke studier av det som kalles «Områdeløft» - som er særlige innsatser (statlige og kommunale) i levekårsutsatte områder. I dette notatet reflekterer Marit Ekne Ruud, en nestor i både sosiokulturelle stedsanalyser og områdeløft, over metoden og dens egnethet.

April, 2024

Berit Nordahl
Forskningssjef

Innhold

Forord	0
Innhold	1
1 Innledning.....	2
2 Hva er sosiokulturell stedsanalyse?	4
2.1 Bakgrunn.....	4
2.2 Teoretisk ståsted.....	5
3 Analytisk og metodisk tilnærming.....	8
3.1 Stedsbruk.....	8
3.2 Stedsbilder	8
3.3 Stedsinteresser	8
3.4 Medvirkning som strategi.....	9
3.5 Andre relevante data	14
4 Sosiokulturelle stedsanalyser som kunnskapsgrunnlag for stedsutvikling	16
4.1 Sosiokulturelle stedsanalyser brukt i forbindelse planarbeid og sentrumsutvikling..	16
4.2 Sosiokulturelle stedsanalyser brukt i områdesatsinger i levekårsutsatte områder...	19
5 Sosiokulturelle stedsanalyser – styrker og svakheter.....	30
5.1 Sosiokulturelle stedsanalyser kan å fram ulike drivkrefter og interesser i området .	30
5.2 Sosiokulturelle stedsanalyser kan bidra til sosial mobilisering	30
5.3 Sosiokulturelle stedsanalyser kan bidra med kunnskap som ikke avdekkes i annen dokumentasjon	31
5.4 Anbefalinger som er mest egnet i sosiokulturelle stedsanalyser	31
5.5 Hva kan slike analyser ikke si noe om?	32
5.6 Nye felt som kan inngå i sosiokulturelle stedsanalyser?	33
Referanser	34

1 Innledning

NIBR har over flere år gjennomført sosiokulturelle stedsanalyser i forbindelse med by- og stedsutvikling på oppdrag fra kommuner og bydeler, enten alene eller i samarbeid med andre forskere, og denne typen analyser er fortsatt etterspurt av kommuner i hele landet. Gjennom disse analysene har vi fått innblikk i og utviklet både analytiske og metodiske tilnærminger og perspektiver på by- og stedsutvikling. I dette notatet presenteres og systematiseres kunnskapen som disse analysene har gitt.

Sosiokulturelle stedsanalyser er en form for lokalsamfunnsanalyser som søker å forstå hva et sted er og hvilke virkelighetsoppfatninger som preger forståelsen av stedet for å gi et bedre grunnlag for beslutninger om hvordan stedet skal utvikles, og retter seg primært mot steder som er gjenstand for utvikling eller planlegging i kommunal regi (Ruud mfl. 2007, Røe og Vestby 2012, Brattbakk 2021, s. 255). Analysene egner seg som grunnlag for å definere mål og strategier både ved oppstart av steds- og områdeutvikling, og for å gi anbefalinger til nødvendige tiltak underveis (Ruud m.fl. 2007, FutureBuilt 2021). Kommunene etterspør gjerne kunnskap om alt fra hvordan skape mer liv i døde sentrumsområder, eller hvordan gjøre stedet mer attraktivt for innbyggere og besøkende til det å skape mer trivsel og bedre livskvalitet for beboere i levekårsutsatte boligområder. Det etterspørres også kunnskap som danner grunnlag for planlegging i kommuner. *Felles for analysene er at det utarbeides kunnskapsgrunnlag som danner utgangspunkt for videre arbeid med steds- og områdeutvikling, og det foreslås anbefalinger om hva som bør prioriteres i det videre arbeidet.*

Sosiokulturelle stedsanalyser kan følgelig brukes som kunnskapsgrunnlag for en rekke ulike typer stedsutvikling. Et typisk særtrekk er at analysene ivaretar et *helhetlig perspektiv* med en bred tilnærming til stedet som studeres, og samtidig gå *i dybden* på enkelte temaer som ønskes belyst. Ofte kan det være en kombinasjon av disse perspektivene i sosiokulturelle stedsanalyser. Et annet særtrekk er at analysene tar utgangspunkt i befolkningsgrupper og aktører som bor og bruker stedet, og har følgelig et nedenfra-perspektiv. Stedsanalysene omfatter som oftest følgende aspekter: Den «objektive» eller rettere; den materielle (det som kan leses av statistikken eller vår fortolkning av uterom og arkitektur), den subjektive (hvordan enkeltpersoner forteller om, rapporterer eller fortolker sine omgivelser/sin hverdag), den sosiale og den intersubjektive (samhandlinger, grupper, sosiale organisasjoner med mer) og den kulturelle (verdier, normer osv.).

Dette notatet gir et innblikk i hvilke temaer som er særlig egnet for bruk av sosiokulturelle stedsanalyser med bruk av eksempler fra ulike typer stedsanalyser; hva som vektlegges og hvilken type kunnskap de ulike stedsanalysene kan gi.

I notatet beskrives først hva sosiokulturelle stedsanalyser handler om, nærmere bestemt hvilke teoretiske og analytiske perspektiver som danner bakgrunnen for analysene. Deretter følger nærmere beskrivelse av metodiske og analytiske tilnærminger som etterspørres i slike analyser. Kapittel 4 tar for seg ulike typer sosiokulturelle stedsanalyser som belyser forskjellige problemsstillinger, og funn og anbefalinger. Et tema er også hvilken grad følges anbefalingene fra analysene.

Sosiokulturelle stedsanalyser er ikke egnet som kunnskapsgrunnlag for alle typer stedsutvikling og intervensjoner eller politikkområder, og notatet har også et kritisk blikk på styrker og svakheter ved slike analyser.

Til slutt diskuteres hvordan sosiokulturelle stedsanalyser kan videreutvikles og anvendes i planarbeid knyttet til samfunnsområder som for eksempel bærekraft, folkehelse, arealutnyttelse, boligutvikling og digitalisering.

2 Hva er sosiokulturell stedsanalyse?

2.1 Bakgrunn

Sosiokulturelle stedsanalyser som et analyseperspektiv i stedsforskningen ble først og fremst utviklet som et supplement til de tradisjonelle stedsanalysene som hadde søkelys på fysiske forhold ved stedet, og de sosiokulturelle stedsanalysene brakte nye dimensjoner inn i stedsforskningen. En rekke fysiske stedsanalyser hadde lenge eksistert, men fikk sitt gjennombrudd i norsk planlegging på 1990-tallet lansert av Miljødepartementet, og omfattet blant annet natur- og landskapsanalyse, realistisk byanalyse og kulturmiljøanalyse (Røe 2006, Brattbakk 2021, 2. 259). Det ble særlig lagt vekt på arkitektoniske og estetiske kvaliteter. Disse analysene ser stort sett bort fra sosiale og kulturelle praksiser.

Utviklingen av sosiokulturelle stedsanalyser har sin forankring i teoretiske perspektiver om sted (beskrevet nedenfor), men er samtidig knyttet til et praksisfelt som dreier seg om politikk, planlegging og design i tilknytning til konkrete steder. Dessuten handler lokale stedsutviklingsprosjekter i dag om så vel fysiske utforming og transformasjon som næringsutvikling og tilrettelegging for aktiviteter og opplevelser. Dagens steder preges både av globale og kommersielle kulturuttrykk, samtidig som det finnes lokale kulturer og «motkefter» der stedets historie, byggeskikk og næringsgrunnlag blir viktig (Røe 2006). Den økende kompleksiteten og mangfoldet av aktører og perspektiver i planlegging og utforming av steder, samt mangelen på anvendelige metodologi for å trekke kunnskap om sosiale og kulturelle forhold inn i stedsutvikling, var bakgrunnen for ønsket som å supplere de tradisjonelt fysisk og arkitektonisk orienterte stedsanalysene (Røe og Vestby 2012, s. 49). Sosiokulturelle stedsanalyser ble benyttet for å avdekke ulike interesser, forestillinger og diskurser om steder (Røe 2006). Utviklingsarbeidet skulle gjøres av forskere gjennom teoriutvikling og empirisk basert kunnskap, mens resultatene kunne anvendes av politikere, planleggere og andre fagpersoner som er involvert i stedsutvikling og som etterspurte anvendbare perspektiver og metoder. Analysene ligger i grenselandet mellom forskningsfeltet og praksisfeltet. Forskere har dermed i stor grad drevet et oversettelses- og tilpasningsarbeid (ibid).

Arbeidet med sosiokulturelle stedsanalyser startet med to oppdrag for samme oppdragsgiver; Akershus fylkeskommune og Husbanken. I 2001 fikk NIBR i oppdrag å gjennomføre en stedsanalyse i *Sandvika* i forbindelse med oppstart av arbeidet med helhetsplan for Sandvika (se Røe mfl. 2002). Det var tidligere gjennomført en byanalyse i Sandvika, og fylkeskommunen ønsket et sosiokulturelt supplement til denne stedsanalysen som kunnskapsgrunnlag for utviklingen av sentrumsområde og Storsenteret. I tillegg var det ønske om å utvikle en analytisk modell eller en metodikk som kunne brukes i arbeidet med andre tettsteder (kalt modul 1). Hensikten med studien var å beskrive *ulike diskursive ståsteder* som kom til uttrykk i eller på siden av planarbeidet. I analysen ble det avdekket et mangfold av ulike interesser, motsetninger, allianser og maktrelasjoner, og hvordan disse påvirket planleggingen. Studien er basert på planer, dokumenter, medieoppslag, observasjoner i prosjektmøter samt intervjuer.

I 2004 fikk forskere fra Byggforsk (senere ansatt på NIBR) i oppdrag fra Akershus fylkeskommune, Husbanken og Ullensaker kommune å gjennomføre en stedsanalyse på *Jessheim*, der hensikten var å videreutvikle metoder for sosiokulturelle stedsanalyser (modul 2). Studien ga innspill til det pågående arbeidet med utviklingen av en kommunedelplan for Jessheim, med særlig vekt på *ungdom og møteplasser* (se Ruud mfl. 2005). Blant annet ble det i samarbeid med skolene utviklet arbeidsbøker som elevene brukte for å vise hvordan

sentrumsområdene ble brukt, erfaringene med ulike steder og hva de ønsket videre. Det ble brukt bilder, kart, tegninger og små stiloppgaver. I tillegg ble det gjennomført intervjuer med aktører som jobbet med eller i tilknytning til ungdom.

På bakgrunn av studiene fra Sandvika og Jessheim fikk forskerne fra de sto instituttene i 2006 i et direkteoppdrag fra Akershus fylkeskommune og Husbanken å utarbeide et veiledningshefte med utgangspunkt i erfaringene fra de sto studiene (Ruud mfl. 2007). I veilederen ble det lagt vekt på det teoretiske og faglige rammeverket med vekt på stedsteori, ulike metodiske tilnærminger og de analytiske kategoriene som anvendes i denne typen analyser. I tillegg vises det til eksempler på hvordan slike analyser kan brukes. Veiledningsheftet ble sendt ut til alle landets kommuner. Hefte har fungert som et kunnskapsgrunnlag for bestillinger av slike analyser av eksterne forskningsmiljøer.

2.2 Teoretisk ståsted

Sosiokulturelle stedsanalyser henter det analytiske rammeverket fra to retninger innen samfunnsvitenskapen. Det første dreier seg som stedsforskning slik den diskuteres innen samfunnsgeografi og sosiologi, med vekt på hvordan sted konstrueres og forstås. Den andre handler om å se individers livssituasjon i lys av sosial bærekraft. Her gis en kort oversikt over de viktigste retningene.

2.2.1 Forståelse av sted

Forståelse av sted dreier seg om å forstå forholdet mellom mennesker og steder. For det første kan steder betraktes som *sosiale settinger* eller lokaler preget av aktiviteter, slik Giddens diskuterer. Egenskaper ved det fysiske kobles dermed til stedsbruk. For det andre oppstår det ulike *forestillinger* eller stedsbilder om steder. Media er for eksempel én produsent av stedsbilder, de som bor og bruker stedet kan ha andre forestillinger. Bilder og forestillinger av stedet kan påvirke bruken og for eksempel bidra til *inkludering eller eksklusjon* av grupper. Dette tar Cresswell opp i sin forskning, der han viser at noen mennesker og praksiser er «in place» mens andre er «out of place». Disse tilnærmingene viser hvordan steder også kan ses som *maktarenaer* både gjennom de forestillingene som skapes og gjennom praksis. For det tredje fremheves det i stedsforskningen at steder er åpne, dynamiske og gjensidig avhengig av hverandre. Åpenhet innebærer at steder er gjenstand for ulike typer *drivkrefter* og gjennomstrømmet av ulike grupper av mennesker med ulike erfaringer og interesser (Massey 1993, Røe 2006). Oppsummert blir steder betraktet som *sosiale konstruksjoner*, det vil si noe som blir til gjennom menneskers forestillinger, praksis og sosial interaksjon. Samtidig er det viktig å påpeke sted ikke kan forstås uten de faste strukturene og som er viktig å med som bakteppe i de sosiokulturelle stedsanalysene.

Å avdekke *stedsidentitet* kan være en viktig analytisk tilnærming i sosiokulturelle stedsanalyser. Når det eksisterer ulike subjektive meninger om og erfaringer fra et sted, vil det imidlertid være vanskelig å snakke om én stedsidentitet. I hvilken grad individet har tilknytning til et sted, og ikke minst hva stedet betyr, har lenge vært gjenstand for diskusjon. Dette kommer særlig frem i Giddens arbeider om det senmoderne samfunnet, og i Doreen Masseys perspektiver på sted som noe relasjonelt. Giddens argumenterer for at vi er mindre knyttet til det lokale stedet enn tidligere fordi vi er mer mobile (Giddens, 1991; Ruud, 2003). Massey argumenterer med at det ikke finnes klare stedsidentiteter, og at steder fanges opp av relasjoner og mangfold (Massey, 2005). Samtidig som mobilitet og nye former for sosial interaksjon kan svekke betydningen av det lokale stedet, hevder andre at nettopp disse

mekanismene revitaliserer betydningen av det lokale stedet. Forskning fra land verden over viser at majoriteten av befolkningen føler stedstilknytning til eget bosted, og at det er eget nabolag som prioriteres dersom folk fikk velge ved flytting (Lewicka, 2014, s. 50). Selv i lys av det moderne samfunnets mobilitet og globalisering ser vi at folk er knyttet til fysiske steder. De sosiokulturelle stedsanalysene bidrar til å belyse stedenes betydning for de som bor og bruker stedene.

2.2.2 Sosial bærekraft og sosial kapital

Det finnes mange definisjoner av sosial bærekraft. Mest relevant i denne sammenhengen er forståelsen av sosial bærekraft som både ivaretar individets behov og lokalmiljøets kvaliteter, og som deles inn i tre deler: i) Individuelle behov dreier seg om *grunnleggende behov* der alle grupper skal ha lik tilgang til sysselsetting, kultur, et anstendig hjem og egnet bomiljø (Husbankens mål om at alle skal bo trygt og godt), utdanning, sikkerhet (trygghet) og deltakelse i det samfunnet de lever i. ii) Den andre tilnærmingen er *interaksjon med lokalsamfunnet*. Det handler om å ha lik tilgang på tjenester på tvers av geografiske områder, som sosial og kulturell infrastruktur, men også tilgang til offentlig transport, gang- og sykkelveier, parker og friluftsområder og gode boliger og bomiljø. iii) Den tredje tilnærmingen handler om *lokalsamfunnets kvaliteter*. I denne dimensjonen inkluderes mangfold og sosial mix, men også systemer og strukturer som skaper kapasitet til å utvikle helsefremmende og gode nærmiljøer preget av sosial integrasjon og robusthet. Helt sentralt for de lokalsamfunnsbaserte livsmulighetene er omfanget av sosial tilhørighet og samhörighet (Ruud 2015). Alle tre deler er relevante for stedsanalysene, men det er først og fremst lokalsamfunnets kvaliteter som de sosiokulturelle stedsanalysene har søkelys på.

Sosial bærekraft omfatter også sosial kapital. Sosial kapital er et begrep som vektlegger lokalsamfunnet som arena for å skape tillitsskapende sosiale nettverk (Putnam 2000), og kan ses som en viktig dimensjon av del iii), lokalsamfunnets kvaliteter. En klassisk definisjon på sosial kapital er «Features of social organization, such as networks, norms, and trusts, that facilitate coordination and cooperation for mutual benefit». Historisk sett har Norge, som et lite, homogent og egalitært land og med et levende, aktivt organisasjonssamfunn, hatt gode forutsetninger for å bygge sosial kapital. Putnam selv knytter den høye norske og nordiske sosiale kapitalen til sosial utjevning og lik tilgang på velferdsgoder. Vi ser imidlertid at denne tankegangen de senere årene kan diskuteres i enkelte boligområder i de største byene, der sosioøkonomiske forskjeller og segregering har blitt tydeligere. I møte med det nye og ukjente i et flerkulturelt samfunn utfordres vår tillitsfullhet og dermed grunnlaget for sosial kapital (Wollebæk og Seggaard 2011, Andersen, Røe & Sæter 2015). En fare vil være at etnisk norske og ulike innvandrergreper tilhører tillitsbaserte nettverk side om side, men at de i liten grad samhandler på tvers av etniske forskjeller – noe som er observert gjennom flere studier fra Groruddalen (Vestby og Johannessen 2010, Andersen 2014, Andersen m.fl. 2018, Ruud m.fl. 2019). Samtidig ser vi at områder som scorer lavt på levekårsvariablene kan ha utviklet høy sosial kapital i nærmiljøet, noe som vi blant annet har sett i tidligere analyser av levekårsutsatte boligområder (Søholt m.fl. 2012, Ruud 2015).

Kunnskapen om såkalt sammenbindende og brobyggende sosial kapital er derfor vesentlig (Brattbakk m.fl. 2015). Sosial kapital er en ressurs både for individet og samfunnet, og kan oppstå i ulike former: sosial kapital forstått som *sammenbindende* (bonding) – møteplasser og nettverk av individer som deler viktige kjennetegn (alder, kjønn, etnisitet og klasse). Eksempler på dette kan være minoritetsmiljøer, ungdomsklubber eller kvinnekafeer. En annen form er den *brobyggende* (bridging) – møteplasser og nettverk som kobler sammen individer på tvers av forskjellighet, for eksempel biblioteket, skolen eller idrettslaget. En viktig innsikt er at disse to formene for sosial kapital ikke trenger å stå i motstrid til hverandre, men

at sammenbindende sosial kapital ofte er en forutsetning for den brobyggende – mange trenger en trygg tilhørighet blant likesinnede før man orienterer seg mot dem som oppleves som mer ulike seg selv. Samtidig påpekes det at den brobyggende sosiale kapitalen ofte ikke kommer av seg selv (Ødegård mfl. 2014), men er mer krevende 'å få til' og at lokale myndigheter må spille en aktiv rolle i dette. Ødegård og hennes kolleger har studert organisasjonslivet og integrering i flerkulturelle lokalsamfunn i norske storbyer. De viser hvordan forskjellige typer av organisasjoner kan spille en viktig rolle for innvandrere med ulike ressurser, og i ulike faser av den enkelte innvandrers integreringsprosess. En viktig innsikt fra norsk og internasjonal byforskning, er hvilken rolle nabolaget spiller i utviklingen av sosial så vel som kulturell kapital.

I tillegg til begrepsparet sammenbindende og brobyggende sosial kapital kan vi snakke om *lenkende* sosial kapital (linking) som handler om institusjonell tillit eller tillitsfulle relasjoner mellom aktører i ulike autoritets- eller maktposisjoner (se blant annet Andersen m fl 2015). Denne linsen kan vi benytte når vi ser på relasjonene mellom foreningsliv/beboere og myndigheter.

3 Analytisk og metodisk tilnærming

Et mål for analysene er å løfte fram alle stemmer som har betydning for hvordan stedet brukes og for hvilke bilder og interesser som eksisterer gjennom en bred metodisk tilnærming. Sosiokulturelle stedsanalyser er både en metode og et analyseperspektiv, og er en kombinasjon av stedsanalyse og aktøranalyse. Analysene har søkelys på både lokalbefolkningens og andre lokale aktørers erfaringer med og oppfatninger av stedet. Denne tilnærmingen innebærer å kartlegge ulike aktørers forståelser av stedet og stedets muligheter, formet så vel gjennom bruken og erfaringene som aktørenes ulike interesser knyttet til stedets utvikling.

Analysene tar utgangspunkt i følgende perspektiver:

3.1 Stedsbruk

Sosiokulturelle stedsanalyser tar utgangspunkt i at steder ikke bare er fysiske og materielle. Stedet er eller blir formet som et resultat av alt som i vid forstand foregår der; mangfoldet av forskjellige praksiser, aktiviteter, virksomheter og funksjoner. Dette betegnes som stedsbruk: Hvordan brukes stedet, av hvem (hvilke grupper), og når (både tid på døgnet og når på året) – eventuelt hvem som ikke bruker det og hvorfor. For eksempel avdekkes om lekeplassen benyttes bare av barna, eller brukes den også som et sted «å henge» for ungdom? Hvem bruker kaféen på senteret? Hvordan brukes byrommet og sentrumsgatene, av hvem? Hva savnes i området, og hvilke kvaliteter finnes? Kunnskap om ulike former for bruk av stedet kan avdekke om noen grupper utestenges, for eksempel eldre eller beboere med innvandrerbakgrunn som ikke føler seg velkomne på den lokale kaféen fordi den domineres av andre, eller barn som ikke tør å bruke lekeplassen fordi større ungdom sparker ball der.

3.2 Stedsbilder

Det andre analytiske perspektivet er stedsbilder. Både stedsbruken, erfaringer og opplevelser knyttet til stedet ligger til grunn for hvordan man snakker eller skriver om stedet i ulike sammenhenger. Dette preger menneskenes mentale forestillinger om hvordan stedet er og hvordan det kan utvikles til å bli; slik oppstår det vi kaller stedsbilder. Stedsbilder handler om forestillinger om stedets kvaliteter og særpreg, mangler og muligheter, og er i stadig forming og omforming. Hvilke særtrekk og kjennetegn har stedet? Hva er potensialet og mulighetene fremover? Stedsbildene er også gjerne forskjellig der tilsynelatende objektive kjennetegn fortolkes ulikt. For eksempel kan stedet oppfattes som barnevennlig av noen fordi det har mange lekeplasser, mens andre har søkelys på at det er støyutsatt og ligger nær hovedveien. Ulike bilder gir kunnskap om hvilke prioriteringer og retninger stedsutviklingen bør gå. Stedsbilder kan også peke mot et ufordelaktig image som ulike aktører i neste omgang kan gå sammen om å forsøke å «bygge om».

3.3 Stedsinteresser

Slike stedsanalyser søker også å synliggjøre at selv faktiske og fysiske forhold som tilsynelatende er objektive kan oppleves og erfares forskjellig av ulike personer og aktører, avhengig av alder, interesser eller ståsted, verdier, preferanser eller behov. Fordi ulike grupper i et område har ulike roller og erfaringer, kan de ha ulike og til dels motstridende interesser for hvordan stedet skal utvikles. Ungdom kan for eksempel oppleve et steds kvaliteter eller mangler annerledes enn godt voksne i etablerte familieliv. Beboere ønsker

kanskje stedets utvikling på en annen måte enn eiendomsutviklere etc. Ulike interesser for et område kan derfor føre til spenninger og konflikter i utviklingsprosesser. Hvordan kan ulike og til dels motsetningsfylte interesser være drivkraft for utviklingsarbeid? Påvirkes enkelte grupper mer enn andre avhengig av hvilke utviklingsgrep som tas? Hvilke lokale fellesskap og allianser, motsetninger og maktforhold avdekkes? Interessefellesskap og – motsetninger har stor betydning for stedsutvikling, og de er viktige selv om de ikke eksplisitt kommer til uttrykk i offentlige ordskifter. Samtaler og meningsdannelser som skjer «bak kulissene» kan også være med på å forme dominerende diskurser eller motdiskurser som berører viktige temaer i lokal stedsutvikling.

Samlet kan analysen av stedsbruk, stedsbilder og stedsinteresser bidra til et kunnskapsgrunnlag som kommunene kan bruke i sin planlegging og politikktutforming i stedsutvikling, der de skal ivareta og hensynta ulike grupper og definerte målsettinger.

3.4 Medvirkning som strategi

Ulike former for medvirkning fra beboere og lokale aktører er en sentral del av sosiokulturelle stedsanalyser, der interesser og ønsker, erfaringer og oppfatninger kartlegges og analyseres for å gi innspill til stedsutvikling. Samtidig er det viktig å påpeke at sosiokulturelle stedsanalyser ikke setter likhetstegn mellom slike analyser og medvirkning, og er heller ikke alene om å ha spesielt søkelys på medvirkning. Medvirkning har for eksempel vært en viktig del av kommunenes planarbeid i mange år, slik Plan- og bygningsloven krever. Men det er likevel en forskjell mellom medvirkning i planarbeid og i stedsanalysene. Selv om medvirkning i planarbeid også tar utgangspunkt i ulike aktørers forskjellige ståsteder og interesser, er aktørene som oftest trukket inn *etter* at det er utarbeidet utkast til fysiske planer, mens i stedsanalysene er aktørene med på å forme stedet. Mens medvirkning knyttet til planarbeid dreier seg om aktørenes synspunkter på et sted eller stedets utvikling, vil sosiokulturelle stedsanalyser betrakte stedet i seg selv som et produkt av, eller et krysningspunkt mellom, ulike aktørers eller aktørgruppers forestillinger, verdier og interesser. En viktig forskjell er dessuten at de sosiokulturelle stedsanalysene også retter søkelyset mot planleggere, utbyggere og media, dvs. de som er aktive aktører og premissgivere i stedsutvikling (Ruud mfl. 2007, s. 7).

Sosiokulturelle stedsanalyser skiller seg fra de tradisjonelle medvirkningsprosessene på minst fire punkter: (1) *tidsdimensjonen*. Stedsanalysene tar utgangspunkt i stedsutviklingen på et tidlig tidspunkt før konkrete planforslag eller utbyggingsplaner foreligger (2) *stedsforståelsen*. Analysene betrakter stedet som et produkt skapt av meningsdannelsen og praksisen til aktører. (3) *metodedimensjonen*. Stedsanalysene benytter et bredere spekter av metoder, både kvalitative og kvantitative, enn tradisjonell medvirkning. (4) *maktdimensjonen*. Stedsanalysene setter også søkelys på rollen og interessene til aktører som initierer stedsutviklingen, gjerne offentlige eller kommersielle aktører (Brattbakk 2021, s. 260)

I stedsanalysene omfatter medvirkning ulike metodiske tilnærminger der hensikten er å få lokalmiljøet og lokale aktører til å bidra med synspunkter og forslag. Dette dreier seg om alt fra å arrangere idedugnader og workshop i store forsamlinger til intervjuer med enkeltpersoner, der hensikten er å avdekke kunnskap om aktørers og lokalmiljøets behov, interesser og ønsker. I hvilken grad funnene og anbefalingene i stedsanalysene tas i bruk på bakgrunn av ulike medvirkningsprosesser, er åpent. Det er derfor viktig å skille mellom medvirkning og medbestemmelse. Medvirkning kan være både direkte og indirekte bidrag og påvirkning. Det kan også få fram konflikter og uenigheter, det kan bygge tillit mellom folk som er ulike, det kan bygge relasjoner og nettverk og det bidrar til å skape forventninger.

Medvirkning har også flere «effekter» utover det å få innspill til stedsutvikling. Medvirkning der flere aktører samles for diskusjoner og for å arbeide med innspill vil kunne virke *sosialt mobiliserende* i lokalmiljøet, og øke den sosiale kapitalen på stedet ved at det knyttes kontakter og relasjoner på tvers av sosiale og kulturelle skillelinjer. Sosiokulturelle stedsanalyser kan dessuten få aktører som ellers ikke er «synlige» i det offentlige debatter i tale, «de stille stemmene», og gjøre disse aktørene mer bevisst på sin egen rolle og posisjon på stedet. Ofte legger oppdragsgivere som bestiller analysene nettopp opp til at de stille stemmene skal komme fram. Analysene kan i tillegg bidra til nye allianser mellom aktører som tidligere ikke var i dialog (Ruud og Nygaard 2020). Senere i notatet omtales aktørgruppers erfaringer med medvirkning nærmere.

Gjennom deltakelse i sosiokulturelle stedsanalyser blir gruppenes tause kunnskap aktivert og bevisstgjort. Prosessene kan bidra til at de får en annen forståelse eller et nytt blikk på stedet sitt. Det kan også gi dypere forståelse for hvordan stedet formes der man ser sammenhenger, hvem som har makt og at ting ikke er tilfeldige. Man kan også bli oppmerksom på sammenhenger og hvordan stedet skapes sosialt og kulturelt. Stedet omdømmeproblematikk og hvordan stede vurderes av utenforstående oppstår ikke i et vakuum. Men henger tett sammen med hvilke ressurser som tilflyter stedet og hvordan medier og andre aktører fremstiller stedet (Brattbakk 2021, s. 266).

Intervjuer og surveys

De mest anvendte metodene i sosiokulturelle stedsanalyser er bruk av ulike former for intervjuer og survey. *Intervjuer* gjennomføres med enkeltpersoner som enten innehar en funksjon eller rolle i lokalmiljøet, og/eller personer som bor på stedet. Ofte samles lokale aktører til *fokusgruppeintervjuer*. Aktørene representerer som oftest en aktørkategori, for eksempel offentlige tjenesteytere (NAV, boligkontoret, helsestasjon etc), ansatte ved skoler og barnehager, eller utviklere og næringsdrivende.

I de fleste av stedsanalysene som er gjennomført er det også brukt *surveys*, enten som spørreskjemaer som legges i postkasser eller som WEB-baserte spørreundersøkelser. De sistnevnte er benyttet de siste årene. Surveys kan benyttes som selvstendige undersøkelser eller i forlengelsen av kvalitative dybdestudier, for eksempel for å finne ut hvor utbredt ulike synspunkter på stedet er i hele eller større deler av befolkningen. Selv om surveys gir viktig kunnskap, er det særlig utfordrende å sikre at svarprosenten blir tilfredsstillende og at de «stille stemmene» er representert. Erfaringene er at særlig beboere med innvandrerbakgrunn er underrepresentert i slike undersøkelser. I flere av analysene ble det brukt kreative løsninger til å få opp svarprosenten. På Ammerud ble det for eksempel benyttet vitenskapelig assistenter utstyrt med nettbrett som sto på T-banen i morgenerushet, gikk rundt i nærmiljøet og oppsøkte folk hjemme ved å ringe på dører (Ruud m.fl. 2016, s. 14).

I følgende eksempler beskrives de medvirkningsverktøyene som *supplerer* intervjuer og survey, og som ivaretar ulike beboer- og aktørgrupper.

3.4.1 Idedugnader og workshops

Workshop ble brukt aktivt for at innbyggerne i Hole kommune på Ringerike skulle gi innspill til stedsutvikling i tettstedet Vik. NIBR ble invitert til å bistå kommunen med å gjennomføre medvirkningsprosessene og å systematisere erfaringene gjennom en stedsanalyse i en tidlig fase av stedsutviklingsprosjektet. Hole kommune var selv aktive i prosessen.

Datainnsamlingen foregikk i stor grad gjennom gruppearbeid med lokale aktører, og i tillegg ble det gjennomført fokusgruppeintervjuer og plenumsdiskusjoner. Det ble i samarbeid med

oppdragsgiverne utarbeidet fire hovedtemaer: (I) Arealbruk, (II) Fritidstilbud og offentlige tjenester, (III) Barn og unge samt (IV) Bolig- og næringsutvikling. Under hvert tema ble det satt sammen grupper som fikk i oppgave å diskutere utviklingen på Vik. Deltakerne i gruppene hadde ulike roller i lokalsamfunnet. Prosessene gikk over tid der deltakerne først ble samlet til et felles møte og delt inn i grupper, deretter møttes de hver for seg over et par uker der vi var med på ett for å samle inn data, for til slutt å samles i plenum for felles diskusjon (Ruud og Vestby 2010). Et annet eksempel er fra stedsanalysen på Strømsø i Drammen. Der var det Nærutvalget i bydelen som arrangerte workshop med lokale aktører, der forskerne var aktive medarrangører. Innspillene dreide seg om forslag til møtesteder, grøntområder og tiltak for å bedre bomiljøer i den eldre bygningsmassen (Ruud m. fl 2022).

Erfaringene med bruk av idedugnader og workshop er at det ofte er ressurskrevende å gjennomføre. I eksempelet over var det kommunen som tok seg av den praktiske organiseringen og lettet dermed arbeidet med gjennomføring. Det skal skaffes egnet lokale, og det er særlig det å få lokalmiljøet og ulike aktører til å stille opp som er utfordrende. Det brukes tid til å finne fram til de aktuelle gruppene og aktørene som skal inviteres, og arrangørene (som oftest forskerne) er avhengig av nøkkelpersoner i lokalsamfunnet og oppdragsgiver som kan bistå med kontakt. I tillegg er det nødvendig med annonsering i en åpen kanal til lokale beboere (sosiale medier, lokalaviser og oppslag i lokale butikker og møtesteder). Dessuten er det alltid en avveining om det skal arrangeres på dagtid eller på ettermiddagen (rett etter jobb med servering, eller etter middag, men før barn skal legges etc). Dette er avhengig av hvilke aktører som inviteres, men som oftest ønskes en blanding for å få frem ulike røster og erfaringer. I tidsbegrensede oppdrag med korte tidsfrister der det etterspørres resultater raskt, er det ikke alltid rom for å gjennomføre workshops.

3.4.2 «Åpent kontor»

En annen medvirkningsarena som flere stedsanalyser har benyttet de senere årene er det vi kaller «Åpent kontor» eller «Pop-up-kontor». Dette er et supplement til workshop, og kan i flere tilfelles erstatte workshopene der det ikke er tid og rom for å gjennomføre disse. Åpent kontor betyr at forskerne rigger opp en stand med synlige plakater for å lokke forbipasserende til standen for en prat, for eksempel på et lokalt kjøpesenter eller i nærbutikken; steder der folk ferdes og ofte tar seg tid til å slå av en prat.

I stedsanalysen fra Furuset fikk vi tillatelse til å sitte i den travleste delen av senteret flere timer på dagtid i en uke. Med en roll-up som bakgrunn med informasjon om det lokale områdeløftet som var på gang, og med plakater som inviterte til en samtale med oss, var vi godt synlige og ble godt besøkt. Twist og kjeks lokket også. På forhånd utformet vi enkle spørsmål der vi var ute etter hva befolkningen likte ved Furuset, hvordan de brukte stedet og hva de ønsket seg av endringer. Gjennom datainnsamlingen fikk vi god oversikt over sammensetningen av informanter underveis i innsamlingen, og kunne sikre spredning i alder og kjønn ved aktivt henvende oss direkte til forbipasserende. På Furuset snakket vi med rundt 100 personer, der to grupper skilte seg ut: eldre beboere og kvinner med innvandrerbakgrunn. Imidlertid snakket vi også med etnisk norske menn og menn med innvandrerbakgrunn, samt ungdom som var på vei hjem fra skolen

Den samme fremgangsmåten ble benyttet i stedsanalysene fra Strømsø i Drammen og på Bjørnerud på Søndre Nordstrand der vi også var ute etter innspill til områdesatsingen i nærmiljøet. Selv om fremgangsmåten var lik, erfarte vi at informantgruppene var forskjellig i de tre områdene. Dette kan blant annet tolkes i lys av konteksten. På Strømsø var det stor overvekt av godt voksne og pensjonister med lang botid i de eldre boligområdene som hadde mye på hjertet, mens særlig innvandrerkvinnene helst ikke ville prate med oss. Den

sistnevnte gruppen var i en mer sårbar livssituasjon enn beboerne på Furuset, med blant annet dårlige boforhold og større andel av fattige (Ruud m.fl. 2022). På Bjørnerud ble «Åpent kontor» gjennomført på Senter Syd på Mortensrud; et stort kjøpesenter som også tiltrekker seg kunder som ikke bor i området. Derfor var det flere av de vi traff som etter hvert trakk seg fra samtalen de de skjønnte at spørsmålene gjaldt nærmiljøet.

Fordelen med denne metoden er at vi får innspill fra lokalbefolkningen som vi antakelig ikke hadde fått i tale på annen måte. Dette er en «lavterskel»-mulighet for innbyggere til å delta og til å si sin mening uten at det tar særlig tid, og som ikke krever avtaler på forhånd. Særlig viktig er det at vi treffer kvinner med innvandrerbakgrunn og eldre som ellers i liten grad er synlige i det offentlige rom. Felles for disse gruppene er at de holder seg mye i nærmiljøet eller hjemme hos seg selv og har gjerne få sosiale arenaer. Fordi denne formen for datainnsamling har en uformell ramme, er det også enkelt å få folk til å dele erfaringer og synspunkter.

I tillegg til samtaler med forbipasserende på senteret observerer vi hvem som benytter seg av senteret; hvilke grupper som dominerer på hvilke tidspunkt (alder, kjønn), dynamikken mellom dem (alene eller sammen med andre), om folk er travle eller har god tid, hvem som setter seg på kafeen etc. Gjennom slike observasjoner dannes det også et inntrykk av på hvilken måte senteret eller nærbutikken fungerer som et lokalt møtested og som en viktig sosial arena.

Denne typen datainnsamling har også sine svakheter. I tillegg til at det er tilfeldig hvem som er innom senteret og hvem som har tid til å slå av en prat på de tidspunktene datainnsamlingen gjennomføres, er det ikke rom for å gå i dybden på informantenes refleksjoner. Det er heller ikke rom for seleksjon i informantgruppen (unntaket er dersom «åpent kontor» gjennomføres over et lengre tidsrom).

3.4.3 Bruk av medforskere

I flere av stedsanalysene fra Groruddalen inkluderte vi lokalbefolkningen til deler av datainnsamlingen, som en form for *medforskere*. Opplegget med bruk av lokalbefolkningen ble første gang brukt i områdeløft på Lindeberg i 2014 (Ruud og Johannessen 2014). Seks ildsjeler i ulik alder, derav enkelte som hadde minoritetsbakgrunn, ble rekruttert av oppdragsgiver for å bistå med datainnsamlingen. De var involvert både i utforming av spørreskjemaet og fikk en kort innføring i hvordan de skulle samle inn svar. Spørreskjemaet ble gjennomgått særlig med tanke på lett forståelig språk og begreper, men også for å få inn aktuelle spørsmål knyttet til den lokale konteksten.

Da eksisterte spørreskjemaet kun i papirversjon, og i motsetning til surveys ble spørsmålene ikke sendt ut til beboere. Bakgrunnen for å teste ut metoden som involverte lokale beboere i datainnsamlingen var å få opp svarprosenten på spørreskjemaer. Av erfaring visste vi at svarprosenten på beboerundersøkelser kan bli lav og til dels svært lav om man deler eller sender ut spørreskjema i posten, der respondentene selv må returnere skjemaene. Beboere ble intervjuet i uteområder og på aktuelle møtesteder som eldresenteret og ungdomsklubben. Intervjuerne fylte ut et spørreskjema for hver beboer de intervjuet. På den måten ble det sikret både et ønsket antall av svar og en bredde i hvilke beboergrupper som svarte. Det var særlig viktig å nå ut til familier med ikke-norsk bakgrunn. Denne gruppen er ofte underrepresentert i slike undersøkelser.

Senere ble denne metoden brukt i sluttevalueringen av områdeløftet på Lindeberg, samt i både nullpunktsanalysen og midtveisanalysen for Trosterud og Haugerud. I de to siste undersøkelsene ble datainnsamlingen primært gjennomført elektronisk i Quest-back der det

lokale intervjukorpsset benyttet Ipad eller Iphone. Da ble det blant annet brukt lokal ungdom i regi av NAVs sommerjobbprogram for å samle inn elektroniske skjemaer. Dette arbeidet startet etter at vi hadde fått inn de første svarene i begynnelsen av datainnsamlingen, og gjennom ungdommenes innsats ble det samlet inn tre ganger så mange skjemaer som vi fikk i den første perioden. I flere tilfeller hjalp ungdommen til med å oversette spørsmålene. I tillegg ble det fylt inn skjemaer på papir der respondentene mangler internett. Informantene som ble intervjuet var i alle aldre, og de fleste hadde annet morsmål enn norsk. De fleste ungdommene hadde selv ikke-norsk bakgrunn og kunne gjennomføre intervjuene på sitt eget morsmål. På den måten fikk vi svar fra informanter som antakelig ikke ellers ville nådd gjennom den elektroniske surveyen, de såkalt stille stemmene.

Verdien av å bruke lokalmiljøet i datainnsamling i slike analyser er flere. Det kan sees om et ledd i en demokratiseringsprosess der særlig ungdom får innsikt i lokale prosesser i nærmiljøet. Denne typen medvirkning og samskaping mellom bydel og lokale beboere (ungdom) bidrar også til å styrke engasjement for eget nærmiljø og til øke stedstilhørighet. Dessuten kan bruk av et lokalt intervjukorps bidra til å sikre svar fra forskjellige boergrupper og boligområder som man ser er underrepresentert i de elektroniske svarene underveis i prosessen, og der er kjent i området.

Et spørsmål som kan stilles er om det er forskningsetisk riktig å bruke lokale beboere ved denne typen datainnsamling, fordi respondentenes svar kan være påvirket av om intervjuer og respondent kjenner hverandre. Fordi spørsmålene er utformet som enkle spørsmål, ofte med alternative svarkategorier, er det grunn til å anta at svarene ikke påvirkes annerledes enn der respondentene selv fyller ut svarene.

3.4.4 Arbeidsbøker og digitale verktøy

Sosikulturelle stedsanalyser har ofte søkelys på barn og unge (nærmere omtalt senere). For å få fram barn og unges stemmer er bruk av «*arbeidsbøker*», en form for arbeidshefte, en godt egnet metode. I stedsanalysene fra Jessheim i Ullensaker, Sellebakk i Fredrikstad og fra Vestli i Groruddalen ble ulike former for arbeidsbøker benyttet.

På *Jessheim* var to ungdomsskoler samt en videregående skole involvert. Lærere og rektor var positive til ungdommens deltakelse i stedsanalysen og la til rette for arbeidet. Det ble utarbeidet en arbeidsbok som elevene jobbet med både i skoletiden og i fritiden med en varighet på rundt seks uker (Ruud m.fl. 2005). Arbeidsboka besto av en kort introduksjon om hensikten med stedsanalysen, spørsmål som handlet om bruk og erfaringer med utvalgte steder på Jessheim, og med kart og bilder over stedene der aktiviteter skulle nedtegnes, samt en fordypningsoppgave om stedsidentitet (med stikkord) der elevene skulle beskrive Jessheim med egne ord. Lærerne fikk veiledning i bruk av arbeidsboka. Funnene fra elevens arbeider ble brukt som innspill til kommunedelplanen «Byplan for Jessheim» (nærmere omtalt senere).

I stedsanalysen fra *Selbak Torv* ble også de lokale skolene involvert, både barneskole og ungdomsskole, men i denne analysen var opplegget et litt annet. I tillegg til at elevene tegnet sin egen skolevei på hvert sitt kart og samtalte rundt sitt eget nærmiljø, skulle de også gi innspill til utviklingen av torvet. I første del ble elevene delt inn i grupper, som rullerte mellom

barnetråkk¹, splotting², og samtaler om sitt nærmiljø. I del 2, om Selbak Torv, hadde elevgruppene befarings på torget, med følge av en lærer eller forsker. Noen enkle spørsmål og stikkord samt kart var delt ut på forhånd. Elevene skulle komme med forslag om hva de synes var bra og kunne beholdes, hva de mente burde forandres og hva de mente torvet burde inneholde for at det skulle bli brukt av barn og unge spesielt. Det ble blant annet brukt kart, bilder og elevenes egne fotografier (Brattbakk m.fl. 2016).

I stedsanalysen fra Vestli ble to klasser fra barneskolen involvert en hel dag. De fikk også i oppgave å skrive om «deres» Vestli, om positive og negative sider, og det ble gjennomført splotting. I tillegg ble det benyttet walkalong, en form for barnetråkk, med bruk av appen experiencefellow³. Med walkalong beveger forskerne seg sammen med beboerne / informantene gjennom landskapet mens informantene forteller om sine områder og opplevelser knyttet til det. Forskjellen fra barnetråkk er at med walkalong beveger unge seg i landskapet mens de registrer på en app, men man i barnetråkk kan nøye seg med å sitte foran en pc (Andersen m.fl. 2018).

3.5 Andre relevante data

Ulike former for medvirkningsprosesser i stedsanalysene gir verdifull informasjon om beboeres og sentrale aktørers erfaringer og interesser for nærmiljøet og utviklingen av området. For å ivareta en mer helhetlig forståelse av stedet er det nødvendig å supplere de kvalitative dataene med andre typer kilder.

Observasjoner

Observasjoner er en godt egnet metode for å fange opp det som ikke kan etterspørres direkte eller som det er vanskelig å sette ord på. Metoden brukes ved systematisk datainnsamling der hensikten er å se etter sosiale mønstre for eksempel ved bruk av fysiske steder som lekeplasser, grøntområder eller møteplasser. Metoden er også egnet til å observere uformelle mønstre i ulike sosiale sammenhenger som for eksempel hvem som forholder seg til hvem i medvirkningsprosesser, hvordan folk presenterer sine innspill og hvordan de blir det tatt imot av andre. Observasjonene foretas da i tillegg til annen kunnskapsinnhenting og inngår i såkalt *deltakende observasjon*.

I stedsanalysen fra Furuset ble denne metoden brukt aktivt for å observere bruk av Verdensparken og Furuset bibliotek og aktivitetshus (FUBIAK) – to sentrale møtesteder som bidrar til å gi Furuset bedre omdømme utad. Funnene viste at begge arenaene ble mye brukt av ulike befolkningsgrupper til ulike tider (Ruud m.fl. 2019, s. 80). Et annet eksempel er fra stedsanalysen fra Strømsø. Der ble det gjennomført systematiske observasjoner av besøkende til en ny restaurant på torget. Restauranten var ifølge de fleste informantene etterlengtet, og noe som ville skape mer liv på Strømsø torg, men observasjonene viste at spisestedet ble lite besøkt. I dette tilfelle kunne observasjonene korrigere inntrykket fra det kvalitative dataene (Ruud m.fl. 2022).

---

¹ Barnetråkk er et digitalt kartverktøy videreutviklet av DogA og KMD, på bakgrunn av en medvirkningsmetode for barn utarbeidet i Vestfold tidlig på 2000-tallet.

² Splotting er en metode utviklet av AFI-forsker Aina Landsverk Hagen, som går ut på å få barn og unge til å skrive ned og fortelle om hvilke steder de har det godt. Det kan dreie seg både om steder i nærmiljøet, andre land eller en fantasiverden de opplever gjennom spill.

³ <https://www.experiencefellow.com>

Statistikk

I alle sosiokulturelle stedsanalyser beskrives de aktuelle stedene for å ha en bredest mulig forståelse av stedets egenart. Det kan dreie seg om demografi, sosioøkonomiske egenskaper ved befolkningen, bygningsstruktur, boligmasse og boligforhold, næringsliv og topografi. Denne typen data utfyller de kvalitative dataene og som til sammen gir et bredt kunnskapsgrunnlag for videre stedsutvikling.

For eksempel i stedsanalysen fra Strømsø i Drammen ble flere typer statistikker fra kommunen brukt for å belyse egenskaper ved befolkningen. Det ble sett på befolkning og befolkningsframskrivninger, flytting og flyttemotiv, demografi og levekår. Sammenlignet med resten av Drammen viste funnene blant annet høy utflytting fra Strømsø, og mange flyttinger involverer små barn. Statistikkene ble brutt ned på de seks levekårssonene i delbydelen fordelt på 20 grunnkretser, og som dermed ga et solid grunnlag for komparasjon. Funnene fra levekårsstatistikkene ble kombinert med *matrikkelen*, som sammen med microdata fra SSB, ga kunnskap om boligsammensetning, eiendomsforhold og eiendomsaktører på Strømsø. Til sammen dannet det seg helhetlige bilder av de ulike områdene som ga et solid grunnlag for videre tiltak. Enkelte områder viste store levekårsutfordringer med blant annet lavinntektsfamilier med barn, mange med sosialhjelp, høy arbeidsledighet og høy leieandel, mens andre områder avdekket blant annet høy gjennomtrekk av unge voksne eller områder med lav befolkningsvekst.

I et annet eksempel fra delbydelene Romsås og Grorud ble det spesialbestilt data fra Finansavdelingen i Oslo kommune på befolkning, levekår og boforhold. Disse dataene ble både sammenlignet på tvers av grunnkretser og med Oslo ellers, men også sammenlignet over tid for å fange opp eventuelle utviklingstrekk. Det ble brukt variabler som befolkning, arbeid, utdanning, inntekt og bolig, samt flytting. Funnene fra stedsanalysen viser blant annet en økende tendens med flere beboere i fattigdom og arbeidsledighet over tid i enkelte områder i de to delbydelene, og som sees i sammenheng med økning i andelen beboere med etnisk norsk bakgrunn som flytter ut av enkelte områder (Ruud m.fl. 2018).

Brukerundersøkelser

De fleste kommuner gjennomfører brukerundersøkelser eller publikumsundersøkelser med jevne mellomrom. Slike brukerundersøkelser gir kunnskap om innbyggernes grad av tilfredshet med kommunens tjenester eller med stedskvaliteter der de bor, og svarene skal brukes for å forbedre ytelsene og / eller gi kommunene et kunnskapsgrunnlag for fysiske tiltak i nærmiljøet. Slike undersøkelser kan avdekke eventuelle mønstre på geografisk nivå, og som sammen med den «tause kunnskapen» om stedet kan være en god kilde til hvilke tiltak det er behov for i området. Disse kildene er særlig godt egnet til å sammenligne utviklingen over tid. I Oslo kommune har det med noen års mellomrom blitt gjennomført Publikumsundersøkelser der funnene fordeles på bydeler. Enkelte av disse undersøkelsene har også hatt særlig søkelys på delbydeler i Groruddalen på bakgrunn av Groruddalssatsingen. Disse undersøkelsene har gjerne relativt lav svarprosent, men gir likevel en indikasjon på beboeres erfaringer med sitt nærmiljø. Derfor har disse undersøkelsene blitt brukt som et bakteppe for datainnsamling i de fleste stedsanalysene fra Groruddalen. Drammen kommune gjennomførte en innbyggerundersøkelse omtrent samtidig som vi jobbet med vår stedsanalyse fra Strømsø. Undersøkelsen ga verdifull kunnskap og som også viste stor grad av samsvar med våre funn (Ruud m.fl. 2022, s. 25).

4 Sosiokulturelle stedsanalyser som kunnskapsgrunnlag for stedsutvikling

De sosiokulturelle stedsanalysene knyttes som oftest til en planlagt eller igangsatt stedsutvikling eller områderettet innsats. Områderettet innsats ligner på stedsutvikling, som mange kommuner har erfaring med og kan bygge videre på. Det gjelder særlig erfaring med tverrfaglig samarbeid, samarbeid med private aktører og bruken av kunnskapsbaserte analyser i planleggingen. Mens stedsutvikling gjerne også har som mål å tiltrekke seg helt nye handels-, service- og kulturbedrifter og innbyggere fra andre steder, fokuserer områdeinnsatsen i større grad på *de som bor i området allerede*. Utvikling av kommunens egne tjenester og tilbud er viktige virkemidler for å styrke stedets kvaliteter, i samspill med innbyggere, organisasjonslivet og lokalt næringsliv. Områdeinnsatsen har en overordnet, velferdspolitisk begrunnelse som stedsutvikling mangler: Områdeinnsatsen skal kompensere for ulikhet i levekår og sosiale muligheter for innbyggere i ulike deler av en by/kommune. Også de markedsmessig minst attraktive områdene skal oppleves som gode og trygge. Områdeinnsatsen er opptatt av å utvikle sosiale bånd og mobilisere befolkningens egen kapasitet til å gjøre stedene til gode bo- og oppvekstområder. Dette perspektivet mangler i stedsutviklingstradisjonen. I praksis er likevel mange tiltak de samme; forskjønning av omgivelser, bygging av nye attraksjoner og tilbud og steder folk kan møtes (Sem Christensen 2016, s. 12).

Oppdragene som etterspør sosiokulturelle stedsanalyser, kan derfor deles inn i to hovedkategorier:

- 1) Stedsanalyser for kommuner som jobber med *planleggingsprosesser og stedsutvikling, sentrums- og boligutvikling* eller *omdømmebygging*. Disse analysene legger særlig vekt på medvirkning fra forskjellige befolkningsgrupper.
- 2) Stedsanalyser som kunnskapsgrunnlag for *områdesatsinger* i levekårsutsatte boligområder. Slike analyser handler både om å få fram befolkningsgruppers lokale behov som særlig knyttes til ulike former for sosiale møteplasser og fysiske kvaliteter i nærmiljøet, og om å få fram kunnskap om politikkfelt som for eksempel folkehelse, boligproblematikk og inkludering av personer med innvandrerbakgrunn.

Begge analysekategoriene omfatter gjerne flere temaer og problemstillinger, samtidig kan stedsanalyser for kommuner ha samme type problemstillinger som det som etterspørres i områdesatsinger og vice versa. I analysene er ofte kategoriene vevd inn i hverandre. For eksempel blir ungdom involvert i kommunenes planarbeid for sentrum så vel som i utvikling av eget bomiljø for å skape bedre tilhørighet, eller folkehelse ses i sammenheng med sosial inkludering og møtesteder i nærmiljøet.

Ingen analyser har kun søkelys på ett tema nettopp fordi *stedet* eller det romlige skapes av de som bor, bruker og erfarer stedet. I det følgende gis eksempler på sosiokulturelle stedsanalyser i de to kategoriene.

4.1 Sosiokulturelle stedsanalyser brukt i forbindelse planarbeid og sentrumsutvikling

Stedsutvikling i små kommuner dreier seg ofte om å bli mer attraktive for å tiltrekke seg flere innbyggere og besøkende til bygda. Arbeidsplasser og egnede boliger i rimelig nærhet er en viktig forutsetning. Men i tillegg handler det gjerne om manglende sosiale møtesteder for

innbyggerne, «døde» sentrumsområder med lite tilbud på kveldstid eller ensidig fokus på turister. Sosiokulturelle stedsanalyser bidrar til å avdekke hva innbyggere og lokale aktører mener skal til for at kommunen eller stedet skal bli mer attraktivt.

Attraktivitet og stedsidentitet

Attraktivitet kan for eksempel dreie seg om hvordan ivareta både turister og fastboende, slik stedsanalysen fra *Eidfjord i Hardanger* handler om (Vestby 2009). I dette oppdraget ønsket kommunen å utarbeide en handlingsplan med konkrete forslag om hvordan de kunne balansere lokalbefolkningens behov mot turistenes. Kommunen er attraktiv for turister med både fjorden og spektakulære fjellformasjoner, og tiltrekker seg blant annet cruisetrafikk. Men fordi turistene er viktig for bygda, ble denne gruppen prioritert og lokalbefolkningen kom etter hvert i skyggen når det gjaldt utvikling av stedet. Mandatet til stedsutviklingskomiteen dreide seg om fysisk utforming og opprusting av sentrumsområdet, tiltak for å gjøre bygda mer attraktiv som bosted samt å fremme lokal kreativitet og medansvar blant lokalbefolkningen. I oppdraget med stedsanalysen ble det derfor satt fokus på lokalbefolkningen. Det ble gjennomført medvirkningsprosesser der deltakerne ga innspill til aktiviteter og trivselsfremmende tiltak. Denne prosessen ble også en sosial samhandlingsarena, tuftet på lokalbefolkningens tradisjoner for samarbeid og dugnadsinnsats. Ulike stedsbilder, stedsbruk og interesser ble avdekket, og det ble samtidig synliggjort interessefellesskap større enn motsetninger. Gjennom arbeidet med stedsanalysen ble det med andre ord satt i gang prosesser som styrket lokalbefolkningens stedstilhørighet.

I stedsanalysen fra *Florø* (Vestby og Skogheim 2010) var profilering og identitetsbygging utgangspunktet for analysen, og som inngikk i en større satsing på sentrumsutvikling i Florø. Samtidig var arbeidet en del av kunnskapsgrunnlaget for ny kommuneplan for sentrum. Kommunen opplevde økt stedskonkurrans om å være attraktiv for bosetting, næringsvirksomhet, handel og reiseliv. Derfor ble det i analysen lagt vekt på å få fram stedets særpreg, kvaliteter og fortrinn. I denne stedsanalysen var det først og fremst nøkkelpersoner fra ulike samfunnsfelt i byen som var informanter. Det ble gjennomført både personlige intervjuer og samtalegrupper. Ved bruk av lokale aktører ble det skapt eieforhold til stedsutviklingsprosessen i kommunen. Funnene i analysen deler forslag til det videre arbeidet inn i tre hovedkategorier: produkt – tiltak for bedring av byens kvaliteter, profilering – hva bør profileres annerledes og hvordan, og prosess – hvordan arbeide og samarbeide videre.

Innspill til planprogram og kommuneplaner

I den tidligere omtalte sosiokulturelle stedsanalysen fra *Vik i Hole kommune*, ble innbyggerne invitert inn til å gi innspill til kommuneplanen for å utvikle stedet i et langsiktig perspektiv. Det ble formulert tre hovedmål med stedsutviklingen: i) legge til rette for aktiviteter for barn og unge på ettermiddag og kveldstid som omfatter både organiserte tilbud og sosiale møteplasser, for å hindre at barn og unge drar ut av bygda i fritiden. ii) tilrettelegge for økt næringsutvikling ved å skape et miljø for dette. Hensikten er å redusere dagpendlingen ut av kommunen. iii) skape bevissthet i lokalsamfunnet hvor kommunesenteret ligger. I arbeidet med stedsanalysen la vi til rette for og ledet et opplegg for medvirkning der forskjellige aktørgrupper jobbet med utvalgte problemstillinger knyttet til utvikling av Vik (se avsnitt om workshops). Forslagene ble blant annet oversatt til forskjellige kart over stedet, samt systematisert på tiltak på kort og lang sikt. I stedsanalysen ble det også gitt en vurdering av mulige konsekvenser for ulike valg som ble anbefalt.

I våre anbefalinger lå det forslag om å samle funksjonene mest mulig i sentrum for å styrke Vik som et levende bygdesentrum. I den videre prosessen med stedsutvikling anbefalte vi også at befolkningen fortsatt inviteres inn i arbeidet, og at særlig grunneiere, representanter for handelsnæringen og kulturlivet (i tillegg til kulturskolen) ble aktivt med. Skal en få Vik til å bli et godt fungerende kommunesenter som oppleves som et hjerte i bygda, må folks tilknytning styrkes både gjennom stedsutviklingsprosessen, praktiske gjøremål og gode sosiale og kulturelle opplevelser som gir et hjerte for dette stedet (Ruud og Vestby 2010).

Planlegging dreier seg ikke bare om utformingen av nye områder. Det gjelder også planlegging som berører dem som allerede bor og arbeider på stedet. På *Trosterud i Groruddalen* var Oslo kommune i gang med å utarbeide planprogram for området, som blant annet omfattet arbeidet med ny allmenning som skulle gå gjennom området og som skulle binde de Trosterud og Haugerud tettere sammen. Planarbeidet hadde pågått en stund og gikk parallelt med Områdeløftet. Beboerne var invitert inn for å komme med innspill til planprogrammet. I stedsanalysen fra Trosterud og Haugerud stilte vi blant annet spørsmål til innbyggerne gjennom en survey om i hvilken grad beboerne kjente til planprogrammet, for deretter å få innblikk i hva beboerne mente skulle til for at allmenningen kunne bli et godt sted være, hva det burde inneholde og hva som skulle til for at de selv ville ta det i bruk (Ruud og Nygaard 2020). Spørsmålene ble utarbeidet i samarbeid med Undervisningsbygg KF, Oslo kommune. Funnene ga kommunen gode innspill til hva lokalmiljøet ønsket for det aktuelle området, men samtidig var det relativt få som opplevde at det «skjedde noe» i tråd med innspillene. Denne analysen hadde særlig søkelys på stedsinteresser.

I den tidligere omtalte sosiokulturelle stedsanalysen på *Jessheim* ble ungdom engasjert blant annet for å komme med innspill til kommuneplan for Jessheim sentrum (Ruud mfl. 2005). Planen rettes primært mot utvikling av de fysiske omgivelsene, og innspillene tar utgangspunkt i dette. Det sees også i sammenheng med annet tettstedsutviklingsarbeid. På bakgrunn av ungdommens innspill til kommuneplanen «oversatte» vi dette til anbefalinger til kommunen:

- i. Et kompakt bysentrum bør videreføres fordi dette gir tilstrekkelig konsentrasjon av mennesker til å befolke byrommene og møtestedene.
- ii. De attraktive byrommene Storgata og Torggata bør danne utgangspunkt for utvikling av sentrum. En bør sørge for at Storgata blir det viktigste offentlige byrommet og at ny bystruktur knyttes til eksisterende byroms- og bebyggelsesstruktur.
- iii. Det bør gjennomføres et byromsprosjekt for Stogata og Torggata for å vurdere gågate/begrenset kjøring, fortetting og flere aktiviteter mot gaten, utvidelse av fotgjengerområder og forbedring av møtesteder.
- iv. Storsenteret bør styrkes som møtested ved etablering av møteplasser og aktiviteter på Storsenteret og ved å gjøre det med utadventd med flere publikumsfunksjoner mot gatene.
- v. På Torggata v/Furusethgata og Rådhusplassen bør det etableres møtesteder og aktiviteter.
- vi. Ved utvidelse av Storsenteret og utbygging nord for Furusethgata bør Furusethgata gis ny utforming med trær og publikumsrettede funksjoner på gateplan. På nordsiden av Furusethgata, nær Torggate-aksen, bør det etableres en bypark.
- vii. Området nord for stasjonsparken bør bebygges og det bør gjøres andre tiltak for å øke aktiviteten og attraktiviteten til parken (ibid, s. 8).

Vitalisering av sentrumsområder

Sosiokulturelle stedsanalyser er godt egnet som kunnskapsgrunnlag for byer og tettsteder som sliter med «døde» sentrumsområder. I slike analyser ses sentrumsutvikling for det første som et *produkt*, det vil si hva sentrumsutvikling skal resultere i og hva som må forbedres for å nå en ønsket utvikling (fysiske, sosiale og kulturelle), for eksempel hvilke aktiviteter, virksomheter eller kvaliteter savnes og kan/bør utvikles, hvordan brukes sentrumsområdene i byene i dag og hva vil det være strategisk klokt å satse på. For det andre handler det om *profilering*: hva bør profileres sterkere/annerledes og hvordan? Og for det tredje handler det om *prosess*: hvordan arbeide og samarbeide om dette? (Skogheim og Ruud 2018). I analysen «*Vitalisering av sentrum*» med eksempler fra fire byer oppsummeres funn som kan bidra til å lykkes med vitale sentrumsområder: felles forankring og interesse både hos politikere, kommuneadministrasjonen og sivilsamfunnet (blant annet frivilligheten og næringslivet), aktiv omdømmebygging, funksjonsblanding med boliger i sentrumsområder, bilfrie områder, publikumsrettede aktiviteter og estetisk / fysisk oppgradering av gaterom og fasader. I andre analyser har det vært søkelys på ulike samarbeidsmodeller, for eksempel økonomisk spleiselag mellom gårdeiere, næringsliv og frivilligheten om bruk av sentrumslokaler til flere formål eller forpliktende partnerskap rundt flerårige prosjekter (Vestby, Ruud og Skogheim 2019).

4.2 Sosiokulturelle stedsanalyser brukt i områdesatsinger i levekårsutsatte områder.

Særlig i de siste ti årene har en rekke kommuner og bydeler i de største byene etterspurt sosiokulturelle stedsanalyser i forbindelse med stedsutviklingsprosesser og områdesatsinger. Områdesatsingene begrunnes med levekårsutfordringer som skiller seg ut i enkelte områder, som for eksempel beboeres tilknytning til arbeidslivet, deres inntekter eller boforhold. Grunnlaget for å velge ut satsingsområder er som oftest levekårsstatistikker, og programmene som utformes tar i stor grad utgangspunkt i slike data. Disse fungerer følgelig som styringsredskap for tiltak som kan bidra til å bedre forholdene i de utvalgte byområdene. Fordi bakgrunnsdokumentene for satsingene særlig får fram utfordringene med områdene, med den hensikt å synliggjøre hva det bør satses på, forsterkes gjerne de negative stedsbildene og det legges mindre vekt på kvaliteter og positive sider ved stedet. Det er ofte disse bildene som fester seg i den offentlige debatten, med god hjelp av media. Poenget er at områdene ses ovenfra. Derfor etterspørres sosiokulturelle stedsanalyser for å nyansere og supplere dataene med søkelys på fysiske og sosiale nærmiljøkvaliteter, og med et inkluderende lokalsamfunn. Stedsanalysene får derfor også fram de positive kvalitetene og de positive trekkene som områdene har, og løfter fram mulighetsrommet og de lokale ressursene som finnes. Gjennom stedsanalysene ses områdene *nedenfra*. Flere oppdragsgivere er også opptatt av at stedsanalysene skal gjennomføres av eksterne forskningsmiljøer eller konsulenter. Ofte har oppdragsgiverne selv god lokal kunnskap, men er gjerne «farget» av egne erfaringer og oppfatninger, og har derfor behov for å få mer systematisk kunnskap for å nyansere egne forestillinger og bilder av området.

Sosiokulturelle stedsanalyser kan gjennomføres både som oppstartsanalyse eller nullpunktsanalyse, midtveisanalyse og sluttevaluering. I oppstarts- eller nullpunktsanalyser registreres tilstanden i innsatsområdet på et gitt tidspunkt, som skal danne grunnlag for å utvikle strategier og tiltak. Et mål er å gjenta en lignende analyse underveis med mest mulig lik fremgangsmåte og datagrunnlag som den første. Hensikten er å registrere endringer, for å avdekke om innsatsen har vært treffsikker i tråd med målene, og for eventuelt for å kunne endre kursen videre (Ruud 2016, s. 25). Evalueringer i slutten av satsingene ser etter

eventuelle effekter, men fordi områdesatsingene har en begrenset tidshorison er det vanskelig å si noe om virkninger på sikt. Den sosiokulturelle stedsanalysen vil heller ikke kunne si hva som skyldes eventuelle endringer, om det er grunnet tiltak i satsingene eller andre utenforliggende forhold, men kan påpeke tendenser.

Stedsanalysene kan også avdekke at tiltak kan ha flere effekter enn forventet, såkalt *ikke-intenderte effekter*. Disse kan være både positive og negative. Eksempler fra analyser fra Groruddalssatsingen viser for eksempel at skidager og aktivitetsdager i regi av barnehager og skoler bidrar til at også foreldre som ikke er vant til å bruke naturen tar i bruk uteområder på nye måter, eller at nye aktivitetsparker for barn i nærmiljøet blir sosiale møteplasser for foreldre som har lite kontakt og som ikke har brukt nærmiljøet tidligere (Ruud mfl. 2016). Men tiltak kan også bidra negativt, for eksempel at opparbeidede parker i nærmiljøet, rettet særlig mot barn og unge, også kan bli populære steder for beboere som sliter med rus, og som med sin tilstedeværelse skremmer bort barna som tiltaket var ment for (ibid.).

Nedenfor beskrives eksempler på sosiokulturelle stedsanalyser som både ivaretar et helhetlig perspektiv på stedet, og analyser som går i dybden på enkelte temaer som ønskes belyst.

4.2.1 Sosiokulturelle stedsanalyser i områdesatsinger – et helhetlig perspektiv

Fra Strømsø

Eksempel på hvordan et mest mulig helhetlig perspektiv ivaretas vises i den sosiokulturelle stedsanalysen for kommunedelen Strømsø i Drammen. Analysen inngår som kunnskapsgrunnlag for det videre arbeidet med den tiårige områdesatsingen i Strømsø, «Strømsø 2030», som startet i 2020. Målet for satsingen er å redusere den potensielle negative effekten av å vokse opp i levekårsutsatte områder («nærmiljøeffekten») og unngå å regenerere levekårsutfordringer. Oppdragsgiver ønsket et bredt kunnskapsgrunnlag for videre satsing. I tillegg til store levekårsvariasjoner i denne kommunedelen, var (er) også Strømsø i støpeskjeen med planer om store områdeutbygginger i randsonen – noe som antakelig også vil påvirke det fysiske miljøet og beboersammensetning i de eldre områdene.

Stedsanalysen setter søkelys både på hvilke utfordringer kommunedelen sliter med både sosialt og fysisk, og gir innspill til hvilken type tiltak det kan være behov for og som kan bidra til at Strømsø blir et enda bedre sted å bo. For å ivareta målet om en mest mulig helhetlig stedsanalyse ble det anvendt ulike typer data: offentlig data som statistikk og eiendomsdata fra matrikkelen, kunnskapsoversikter om Strømsø og dokumenter i form av planer og årsrapporter, observasjoner i byrommet, samt kvalitative data i form av intervjuer og workshop med innbyggere, offentlige tjenesteytere, interesseorganisasjoner og foreninger, næringsaktører og eiendomsutviklere. Det er denne siste datakategorien som danner hovedmaterialet til stedsanalysen.

Levekårsdataene avdekket store variasjoner mellom de enkelte områdene på Strømsø, og enkelte steder utmerket seg med blant annet med en høy andel barn som bor med enslige foreldre, barn som bor i lavinnteksthusholdninger samt en stor andel voksne som bor alene. De kvalitative dataene viste i tillegg at det var stor grad av trangboddhet blant barnefamilier med innvandrerbakgrunn. Det ble også avdekket mye ensomhet blant både eldre og kvinner med innvandrerbakgrunn som mangler nettverk, noe som blant annet ble fanget opp av manglende *stedsbruk* og savn av møteplasser. Samtidig hadde innbyggerne stor grad av *stedstilhørighet* og trivdes med å bo på Strømsø. Dette ble først og fremst begrunnet med at

Strømsø skiller seg ut med å være litt annerledes og kanskje litt mer «nedpå» enn for eksempel Bragernes. I tillegg ble det *kulturelle mangfoldige* på Strømsø fremhevet som positivt *stedsbilde*, noe som også skilte seg fra andre kommunedeler i sentrum av Drammen. Samtidig fant vi også negative stedsbilder av Strømsø, der trafikk-belastning, skitne og shabby uteområder og husfasader, samt døde byområder uten liv bidro til dette.

Selv om det tegnet seg tydelige sammenfallende *interesser* for å utvikle gode og inkluderende byrom for alle, og for å legge til rette for *sosiale møtesteder* og *sosiale nettverk*, så vi også klare *interessekonflikter*. Interessekonfliktene handlet særlig om fysiske utbedringer og utbygging av boligområder i eldre bykvartaler. Mens innbyggerne var opptatt av å utvikle Strømsø gjennom mest mulig bevaring av det eldre bygningsmiljøet for å bevare særpreget, var utbyggere mer opptatt av fortetting og moderne byutvikling. Innbyggerne var redde for at Strømsø etter hvert vil endre karakter og bli gentrifisert. Dette ble også tydelig i forbindelse med planlegging av utbyggingsprosessene i randsonen av Strømsø. Selv med en lang tidshorisont skapte planene uro og bekymring.

På bakgrunn av funnene i stedsanalysen foreslås fire strategiområder som områdesatsingen Strømsø 2030 kan jobbe videre med:

- i. *Strategier som kan redusere utenforskap.* Grupper som kanskje har størst behov for offentlige tjenester kan bli «usynlige» for hjelpeapparatet. Derfor anbefales det å utvikle robuste tilbud som kan hjelpe denne gruppen til å «hjelpe seg selv» som språkkurs med praktisk læring og kurs i digital kompetanse. Videre anbefales å etablere nettverk som styrker foreldrerollen, samt å videreutvikle arenaer og møtesteder for deltakelse for ulike deler av befolkningen.
- ii. *Strategier som kan bedre boforhold.* Forholdene knyttet til bolig og boligmarkedet handler både om grupper som faller utenfor boligmarkedet, hvordan midlertidige boforhold påvirker beboeres livssituasjon og trivsel, men også hvem som er driverne bak boligutviklingen i kommunedelen. Et tiltak kan være å stille krav i utbyggingsprosjekter om andel boliger til vanskeligstilte og ha jevnlig dialog med utbyggere for å fremme inkludering. Et annet er leietakerkjøp av kommunale utleieboliger for å sikre stabilitet, samt å opprette tilskuddsordning for leietakeres kjøp av hele gårder (kommunal forkjøpsrett). Et tredje tiltak kan være å etablere tettere samarbeid med NAV for å følge opp familier og enslige forsørgere uten inntekt, samt å prøve ut samarbeidsmodeller med utbyggere om leie-eie modeller.
- iii. *Strategier for fysisk oppgradering av nærmiljøet.* Det fysiske miljøet i enkelte av de eldste boligområder i Strømsø oppleves som skitne og «shabby». Det gjelder både kvartaler og boliger. Forslag til tiltak er å opprette incentivordninger for vedlikehold til gårdeiere med eldre bygninger, men også til oppgradering av offentlige byrom; forbedre fortau, benker, blomster og mer belysning.
- iv. *Plantiltak: Strategier som kan styrke tverrfaglig samarbeid og medvirkning.* En utfordring for kommunen er at det mangler tverrfaglig samarbeid på tvers av etatene. Dette kan bidra til å hemme en ønsket utvikling av Strømsø både med hensyn til å bedre levekår og livskvalitet for den enkelte beboer, men også for å få til samarbeid om fysiske utbedringer. Forslag til tiltak er å utvikle deltakerkultur og felles tankegang gjennom opplærings- og utdanningsssystemer, i samarbeid med andre interessenter som academia eller frivillige organisasjoner. Et annet forslag er kunnskapsutveksling og læring fra gode eksempler andre steder (nasjonale eller internasjonale).

Fra Romsås og Grorud

Et annet eksempel på helhetlig analyse hentes fra oppstartsanalysen for områdeløft i delbydelene Romsås og Grorud (Ruud mfl. 2018a). Målet med oppdraget var å få et best mulig kunnskapsgrunnlag for utvikling av strategier, mål og prosjekter for det nye områdeløftet som ble vedtatt for delbydel Romsås, samt et kunnskapsgrunnlag for å vurdere om områdeløft ville være en riktig innfallsvinkel for å håndtere levekårsutfordringer i delbydel Grorud. Stedsanalysen hadde særlig søkelys på befolkningens levekårssituasjon og deres tilknytning til nærmiljø, sosiale og geografiske skillelinjer innad i delbydelene, frafall fra skole og arbeidsliv samt mulighet for integrering og deltakelse i nærmiljøarenaer (ibid.).

De viktigste funnene viser at gapet mellom de rikeste og de fattigste hadde økt på Romsås, og det flyttet flere fra enn til delbydelen. Flere med etnisk norsk bakgrunn flyttet ut, og det andel eldre økte. 28 prosent av husholdninger fikk over halvparten av inntekten fra offentlige overføringer. Når det gjaldt skole og arbeid gikk antall barn i skolealder ned på Romsås, og hadde den nest høyeste andel dropouts blant Oslos 92 delbydeler. Frafall fra videregående skole har mange forklaringer fordi det er flere forhold som spiller sammen og påvirker hverandre. Det kan dreie seg om rastløshet blant de unge som ikke følte seg hjemme i de lokale tilbudene, lav familieøkonomi som hindret dem fra fritidsaktivitet, økende trangboddhet samt for få voksenpersoner i nærmiljøet som de kunne ha som rollemodeller.

Andelen sysselsatte menn hadde gått kraftig ned siden 2007, kun få andre delbydeler så det samme, og Romsås utmerket seg med å være en av delbydelene med færrest kvinner i arbeid. Ett av hindringene er særlig manglende norskkunnskaper, både blant voksne og ungdom med minoritetsbakgrunn. Vi avdekket også økt grad av utrygghet som følge av narkotikaomsetning. I delbydel Grorud var det en relativt høy andel utleieboliger og høy prosent inn- og utflyttinger; noen som gir gjennomtrekk og mindre stabilitet. Vi fant også sosiale skillelinjer i de ulike boligområdene.

Vi rettet særlig søkelyset på de tre arenaene som er viktigst for barn og ungdom; (i) nærmiljø og fritidsarenaer, (ii) barnehager og (iii) skoler. I tillegg så vi på frivilligsentralens betydning for andre grupper i nærmiljøet. Situasjonsbeskrivelsene fra stedsanalysen tilsier at det er svært viktig ikke bare å ta vare på positive steds kvaliteter ved nærmiljøene, men faktisk styrke dem.

Våre forslag til strategier handlet om å videreutvikle et verktøy for tjenesteutvikling som la opp til tett samarbeid med det ordinære tjenesteapparatet. Strategiene som ble foreslått for områdeløftene på Romsås og Grorud kan ses i lys av dette.

- i. *Styrke og utvikle ressursteam.* Befolkning og bydelsansatte er verdifulle ressurser. I tråd med forståelsen av samskaping som arbeidsmåte er det nå viktig at ressurser kartlegges og ses i sammenheng: hvem kan samspille med hvem, hvilke personer og miljøer finnes innenfor de ulike tjenester og institusjoner i bydelen så vel som blant innbyggere, sivilsamfunn og private aktører i næringsliv og private institusjoner.
- ii. *Styrke folkehelse og integrasjon:* Disse to utfordringene ble koblet fordi psykisk og mental helse, og også fysisk helse, i stor grad er knyttet til sannsynlighet for integrasjon og segregasjon. Utenforskap i ulike varianter kan defineres som et alvorlig folkehelseproblem i disse områdene der årsak-virkning spiraler rommer alt fra fattigdom, kosthold og inaktivitet til mental helse, svake sosiale nettverk og i noen tilfelle manglende tilknytning til skole eller arbeidsliv.
- iii. *Bygge gode nærmiljø:* Ett av de tre delprogrammene i områdesatsingen var innsatser for nærmiljø. Det var flere kvaliteter som ble anbefalt ivarettatt og sikret slik at de ikke

ble forringet eller forsvant. Vi understreket betydningen av å bygge videre på de positive steds kvaliteter og ressurser som allerede finnes, som idrettsarena, uteområder i boligmiljøene, fritidsklubben, frivilligsentralen og skolene. Et forslag var å sørge for flere menneskelige ressurser på ulike arenaer og ulike soner. Trygge voksenkontakter og flere voksne ute i nærmiljøene ville kunne bedre situasjonen, enten det var daggravner, storebror-prosjekter i nærmiljøet, «trivselsteam» eller nærmiljøteam eller mer tilstedeværelse av politiet. Et annet forslag var å etablere et nærmiljøhus eller et grendehus i skolebygget på Bjøråsen med aktiviteter, kurstilbud og møteplasser der flere voksne var tilgjengelige for barn og ungdom. Behovet for voksenkontakter var dobbelt begrunnet; å trygge nærmiljøet og å kompensere for fravær av trygge voksne i en del familier som sliter og der barna er spesielt sårbare.

- iv. *Trygge sårbare barn og familier.* Sårbare barn og familier var de som mest trengte en forsterket innsats. Det ble dokumentert hvor utsatt denne gruppen beboere var, særlig fordi problemene er så sammensatte og slik får en tung innvirkning på så vel levekårene som livssituasjonen og hverdagslivet. Anbefalingen handlet om etablering av lokale ressursteam.
- v. *Bedre språk og arbeidslivskvalifisering.* Vi så behovet for spesifikk og mer samlet innsats overfor så vel unge som droppet ut av skolen som innvandrere som ikke kom seg inn på arbeidsmarkedet og grupper som slet med sammensatte problemer og der det psykiske var et sentralt element. For alle som av ulike årsaker befant seg utenfor eller var marginale i utdanningsløp eller arbeidsliv så var det ifølge NAV og skoleaktører også behov for kvalifisering i form av å forstå og mestre normer, oppfølging og kulturelle koder i samfunns livet.

4.2.2 Sosiokulturelle stedsanalyser i områdesatsinger – tematiske analyser

Eksemplene som belyses i dette avsnittet viser spesifikke temaer som er løftet fram i sosiokulturelle stedsanalyser. Ofte er tematikken for analysene gitt i oppdraget eller mandatet for stedsanalysen, men spesifikke temaer som vies spesiell oppmerksomhet kan også være resultat av interessante funn som vises i prosessen med stedsanalysene. Nedenfor vises eksempler på begge tilnærminger.

Møtested i nærmiljøet

Behovet for sosiale møteplasser i nærmiljøene er ofte øverst på agendaen i stedsutviklingsprosesser, enten det handler om områderettete strategier eller sentrumsutvikling. Møteplasser dreier seg om blant annet grøntarealer, plasser og torv, og om aktivitetsområder som lekeplasser, idrettsplasser, utendørs treningsanlegg eller turstier. Møteplasser omfatter også aktivitetsbaserte møteplasser med jevnlig organiserte aktiviteter, og arrangementer som festivaler, grillfester eller nærmiljødager. Ønsker om sosiale møteplasser, og bruk av slike (stedsbruk) har derfor stått sentralt i sosiokulturelle stedsanalyser.

Et eksempel som belyser utviklingen av en sosial møteplass, finner vi i den sosiokulturelle stedsanalyse fra Lindeberg i Groruddalen (Ruud og Vestby 2017). I en tidligere stedsanalyse ble det blant annet avdekket manglende sosiale møtesteder i nærmiljøet på Lindeberg, et tydelig funn basert på beboernes innspill (Ruud og Johannessen 2014). Et av målene i den siste analysen var å se på tiltak relatert til sosiale møtesteder og eventuelle effekter. På bakgrunn av den første stedsanalysen ble Lindeberglokalet - et sosialt møtested, etablert, og

stedsanalysen fra 2017 kunne sette søkelys på prosessen rundt etablering og bruken av dette. Et sentralt spørsmål var om dette lokale møtestedet bidro til mer sosial aktivitet for de som hadde få andre sosiale tilbud.

Historien om Lindeberglokalet startet i 2014 da det ble etablert et kontor for ansatte i områdeløftet i et tomt butikklokale på torget ved T-banestasjonen. Kontoret eller lokalet var åpent for beboerne i området som et åpent stikk-innom-kontor, et sted man kunne ta en uformell prat. Lokalet ble raskt populært. Fra å være en tom og svart glassfasade mot torget, ble det lys i vinduene også på kveldstid. Lokalmiljøet opplevde torget som tryggere, i tillegg til at folk ble «trukket inn» når de så aktivitet. Etter hvert ble lokalet tatt i bruk for møter og aktiviteter for ulike beboergrupper både formiddag og på kveldstid alle hverdager, og kunne leies av organisasjoner og innbyggere selvbetjent «kodenøkkel». Særlig ble lokale tatt i bruk av kvinner med innvandrerbakgrunn som dannet uformelle treff med ulike typer aktiviteter. I tillegg til sosiale aktiviteter etablerte Renovasjonsetaten i Oslo kommune i samarbeid med områdeløftet en Ombruksstasjon i lokalet der beboerne kunne levere ting de ikke lenger hadde bruk for, og som andre hadde lyst på og kunne ta med hjem. Bøker, kjøkkenutstyr, glass og servicer var særlig populære objekter.⁴

I dette eksempelet kunne stedsanalysen bidra til å bekrefte at etableringen av Lindeberglokalet var en suksess for beboerne i nærmiljøet, på bakgrunn av survey til beboere, intervjuer med brukere og ansatte i områdeløftet, samt observasjoner i lokalet, og med anbefalinger om å videreutvikle denne modellen til andre områder.⁵

Omdømmebygging

I tillegg til levekårsutfordringer er også dårlig *omdømme* noe som preger flere områder. Omdømmebygging er derfor ofte på agendaen i områdesatsinger. Omdømmebygging dreier seg blant annet å skape ulike former for kvaliteter og aktiviteter som fremmer bruk og stedsidentitet. I den første stedsanalysen vi gjennomførte på Ammerud, ble det påpekt at flere blokkområder hadde et dårlig omdømme (Vestby og Johannessen 2010). Som resultat ble det blant annet inngått samarbeid med eiendomsmeglere for å fremme det positive med arkitektur og boligmarked.

I stedsanalysen noen år senere avdekket vi at beboerne hadde hørt mye bra om Ammerud, noe som ble oppgitt som flyttemotiv. Styrking av beboernes stedstilhørighet ble også koblet sammen med at det «skjedde noe» i området gjennom områdeløftet med fysiske nyanlegg og utbedringer. Dette dreide seg for eksempel om tunnelen (undergangen ved T-banen) som ble renoverert med en fin klatrevegg, utendørsaktivitetsanlegget Ammerudgymmen som ble brukt av beboere i alle aldre, renovering og nybygging på møtestedet Ammerudhellinga både med aktivitetshus, utendørs scene, uteområder og ballbane, samt Grorudparken. Dette er steder som økte trivsel, og som gjorde beboerne mer stolte av stedet sitt. Flere fortalte at de tok med besøkende for å vise fram de nye utendørsområdene (Ruud m.fl. 2016, s. 36).

En annen effekt av disse utendørs nærmiljøtiltakene kunne knyttes til folkehelseperspektivet. For eksempel tok barnehagebarn og deres familier i bruk uteområdene i nærmiljøet på nye måter. Særlig Ammerudgymmen ble brukt både av de lokale barnehagene, men også utenom barnehagetiden. Funnene fra tiltaket «Folkehelse i barnehagene» viste at de nye anleggene førte til økt fysisk aktivitet ute i nærområdene. Vi fant også at holdningene endret seg ved at særlig flere innvandrerkvinner begynte å gå turer i skogen. Skogen ble tidligere

---

⁴ I 2023 ble ombruksstasjonen utvidet til å bli selvbetjent også etter stengetid med bruk av appen Oslonøkkelen.

⁵ Lindeberglokalet fungerer pr oktober 2023 fremdeles som en viktig møteplass og har blant annet en kafe som drives av frivillige.

ansett som farlig. Andre årsaker til suksess var at beboere har fått mer kunnskap om nærmiljøenes kvaliteter og muligheter (ibid.).

Utenforskap

Flere sosiokulturelle stedsanalyser har bidratt til å avdekke ulike former for utenforskap i lokalsamfunnet. Utenforskap rammer innbyggere i alle aldre, uavhengig av kjønn og bakgrunn. Det kommer fram både når det etterspørres stedsbruk og stedsinteresser, og når det legges til rette for ulike former for medvirkning.

Det er ofte ungdom, eldre og innbyggere med innvandrerbakgrunn, da særlig kvinner, som utmerker seg når det gjelder utenforskap. Utenforskap gir seg ulike utslag. Et eksempel kan være der en gruppe føler seg *oversett* til fordel for andre grupper i områdesatsinger. Dette kommer fram blant annet i stedsanalysen fra Ammerud (Ruud m.fl. 2016). Der ble det avdekket at de mange eldre i området ikke hadde funnet «sin plass» på lokale møtesteder, og ensomhet og isolasjon økte blant denne gruppen. De følte seg også oversett i planene for områdeløftet fordi satsingen i stor grad hadde andre befolkningsgrupper i søkelyset. Dette belyses også i stedsanalysen fra Strømsø der eldre opplevde at manglende møtesteder bidro til at de følte seg mer «utenfor» i lokalmiljøet enn andre grupper, og som særlig ble synlig for dem når møtesteder og aktiviteter ble igangsatt for andre målgrupper (Ruud m.fl. 2022).

Både på Strømsø og i andre levekårsutsatte områder blir det særlig etablert og tilrettelagt møtesteder for kvinner med innvandrerbakgrunn; en sårbar gruppe som ofte blir isolert blant annet på grunn av manglende norskkunnskaper og lite kontakt med andre i bomiljøet. Slike møtesteder blir ofte en suksess. Dermed føler andre grupper seg tilsidesatt og glemt i områdesatsinger. Etablering av møtesteder for enkelte grupper dreier seg gjerne om det som betegnes som *ikke-intenderte effekter av tiltak*, der intensjonen med tiltakene er å ivareta beboergrupper med sosiale tilbud, men som kan bidra til å forsterke følelsen av utenforskap for andre grupper.

Andre eksempler handler om ensomhet og utenforskap blant enkelte grupper generelt, og som oppleves uavhengig av områderettete innsatser. Det kan handle om eldre personer som etter hvert mister tidligere nettverk, men også for eksempel om menn med innvandrerbakgrunn som ikke er i arbeid, og som savner steder å treffe likesinnede i nærmiljøet. Dette ble blant annet løftet fram i stedsanalysen fra Furuset (Ruud m.fl. 2019).⁶ Der ble det også påpekt ensomhet særlig blant ungdom, og de ble meldt om økning av antall ungdom som oppsøkte helsestasjonen. Ensomhet sammen med sosial angst, forventningspress og dårlige sosiale relasjoner føyet seg inn i bildet av ungdoms psykiske helse (ibid., s. 118).

Utenforskap kan også være resultat av strukturelle faktorer. Først og fremst kan det særlig knyttes til *økonomi* som hindrer deltakelse i nærmiljøet. Dette blir særlig tydelig i sammenheng med fritidsaktiviteter for barn og unge i levekårsutsatte boligområder der barnefamilier ikke har økonomi til å betale medlemsavgift for barns aktiviteter (Ruud og Vestby 2018). Utenforskap kan også oppleves som en konsekvens av *manglende digital kompetanse* som hindrer tilgang til informasjon og tjenester, noe som vi avdekket i stedsanalysen fra Strømsø (Ruud mfl. 2022). Manglende digital kompetanse kan ramme alle befolkningsgrupper. Det er særlig sårbart for eldre, de med nedsatt kognitive funksjoner og foreldre med innvandrerbakgrunn som har dårlige norskkunnskaper. Denne typen

---

⁶ På Furuset ble det etablert ukentlige treff for menn arrangert av frivillige på Fubiak på bakgrunn av observasjoner av ensomme menn på den lokale kafeen (Ruud m.fl. 2019, s. 100).

utenforskap kan påvirke foreldrerollen med oppfølging av barn og unges skolehverdag og fritid, eller egen opplevelse av mestring i hverdagen. Et eksempel var bruk av *fritidskortet* der erfaringene fra Strømsø viste at det var vanskelig å ta i bruk. Dette var en ordning som ble innført for at flere barn og unge skulle få delta i faste organiserte aktiviteter, blant annet for å unngå utenforskap.⁷ Ansatte i kommunen måtte bistå både ungdom og foreldre som oppsøkte hjelp med å aktivere kortet og de opplevde selv at det var vanskelig å aktivere. Bruk av kortet forutsatte at man hadde tilgang på internett, smarttelefon og ferdigheter med å manøvrere seg i systemet. Intensjonen om å hjelpe økonomisk vanskeligstilte var god, men fungerte ikke godt nok for den gruppen som det var ment for på grunn av manglende tilgang til internett eller digitale ferdigheter.

Frivillighet

I de aller fleste sosiokulturelle stedsanalysene som er gjennomført viser funnene at lokalmiljøene er avhengig av frivilligheten for å kunne skape gode bo- og oppvekstmiljøer, enten det dreier seg om organiserte fritidsaktiviteter for barn og unge (formelle arenaer), arrangementer for utvalgte beboergrupper (uformelle arenaer) eller deltakelse i utvalg og styrer.

I stedsanalysen fra Furuset (Ruud mfl. 2019) fant vi at organisasjons- og kulturlivet sto ganske sterkt, noe som blant annet også kom fram i en rapport om frivillighet i Groruddalen (Skogheim, et.al 2019). Frivillige aktiviteter varte lengre enn de fleste andre deler av Groruddalen. Dette gjaldt spesielt i idrettsorganisasjoner, som Furuset IF, men det foregikk også mye frivillig innsats på Fubiak, og gjennom bydelsmødrene. Som det påpekes i rapporten til Skogheim mfl. bidrar frivillig innsats til å styrke stedets sosiale kapital (ibid.). Frivilligheten og dugnadsinnsats er imidlertid under press her som andre steder. Ildsjeler er gjerne frivillige i idretten, i tilknytning til skolen eller i annen organisert virksomhet. Det blir derfor ofte mange oppgaver på få personer, og om disse trekker seg står aktivitetene i fare for å opphøre (Ruud mfl., s.123). Beboere fortalte om utbrenthet, og erfarte at det var vanskelig å få med seg andre til å stille opp. Vi fant også at det var mange av de samme engasjerte seg, og som gjerne var med som tillitsvalgte i flere foreninger og aktiviteter. Vi fant også at flere av de vellykkede tiltakene som har vært på Furuset var avhengig av enkeltpersoners engasjement (Ruud mfl. 2019, s. 9).

Et velkjent fenomen er utfordringen med å rekruttere frivillige, noe stedsanalysene også avdekker. Det skorter på ressurser og kapasitet i lokalmiljøet; det er alltid de samme som stiller opp, frivillige blir utbrent og de sliter med rekruttering og oppslutning. «Kapasiteten strekker ikke til med hensyn til å engasjere seg i utvidet samarbeid med andre lag og foreninger når person- og tidsressursene så vidt strekker til å drifte primæraktivitetene», heter det i stedsanalysen fra Ammerud (Ruud m.fl. 2016). Det er en håndfull personer som bærer ansvaret i mange av foreningene. Dette betyr at både driften av egen forening og samarbeid med andre innen frivilligheten, er avhengig av noen få personer og derved svært sårbar. Utfordringer er knyttet til det grunnleggende: å rekruttere og lære opp et større antall innbyggere til frivillig arbeid.

Ofta er det uttrykte mål om å få til utvidet samarbeid og koordinering mellom ulike lag og foreninger. Tilbakemeldinger fra informantene på Ammerud viste at gode samarbeidsrelasjoner i stor grad var personavhengig og avhengig av vilje til å få det til. Når ildsjeler ga seg og overlot verv eller oppgaver til andre, skjedde det ofte at tiltaket eller

---

⁷ Drammen kommune var en av pilotkommunene som ble valgt ut til å prøve ut ordningen med Fritidskortet fra 2021 fram til sommeren 2022. Ordningen ble ikke videreført.

aktiviteten forsvant eller forvitret. En årsak som ble fremhevet var at frivillighet ikke alltid forplikter og aktiviteter som settes i gang blir svært sårbare dersom folk som har påtatt seg å bli med likevel trekker seg. Eksempler på dette fant vi blant annet i kveldsraavnordningen på Ammerud. Ordningen var et samarbeid mellom beboere i borettslagene. Den gikk ut på å følge barn til og fra fritidsaktiviteter på ettermiddags- og kveldstid for at barna skulle føle seg trygge. Beboerne meldt seg for å delta, men få fulgte opp når det gjaldt fordi «de hadde andre avtaler». Ordningen ble etter hvert avviklet (Ruud mfl. 2016, s. 31).

En annen utfordring er når økonomiske incentiver og tilskuddsmidler bidrar til konkurranse mellom frivillige aktører og tiltak, og som kan resultere i at frivillige trekker seg ut. I stedsanalysen fra Søndre Nordstrand kom det frem at praksisen med å gi økonomisk tilskudd til veldig mange – og nye initiativ som dukket opp – hadde negative bivirkninger for de som driftet tiltak og aktiviteter og mottok støtte. Dette gjaldt blant annet private aktører fra sivilsamfunnet. Dette dreide seg også om utfordringer knyttet til samarbeid og at flere mente man i for stor grad satt på hver sin tue fordi det var konkurranse om midler (Ruud og Vestby 2018). Dette eksempelet belyser hvordan offentlige midler som skal bidra til å fremme tiltak som drives av frivilligheten får uintendert negativ effekt fordi konkurransen om midlene fører til at frivillige trekker seg ut.

En tredje utfordring er når frivillige verver seg til formelle roller. Nærutvalget på Strømsø ble opprettet høsten 2020 sammen med ni andre nærutvalg i Drammen. Nærutvalgene representerer lokalbefolkningen og deres stemmer inn mot kommunale planer og prosesser. Hensikten med nærutvalgene er å være lyttepost til befolkningen, og fungere som et mellomledd mellom befolkningen i området og planleggerne i kommunen. Erfaringene fra de fire frivillige innbyggerrepresentantene viste flere utfordringer. Det var for det første stort gjennomtrekk av representanter den første tiden fordi målsettingen med utvalget ble erfart som uklar. For det andre opplevde medlemmene å ikke ha nok kunnskap om de demokratiske prosessene og det tok tid å forstå mandatet. Den største utfordringen var imidlertid at medlemmene opplevde at innspillene fra deres nærmiljø ikke ble ivaretatt, og at det ikke var lagt opp til reelle medvirkningsprosesser. Resultatet var at medlemmer av utvalget trakk seg og at det var vanskelig å rekruttere andre til vervene (Ruud mfl. 2022, s. 79).

Ungdom

Ungdom har vært spesielt i søkelyset der kommunene ønsker kunnskap om hvordan utvikling av sentrumsområder og hjemstedet generelt kan ivareta de unges behov, enten det gjelder direkte innspill til arbeidet med kommuneplan, eller det etterspørres generell kunnskap om ungdoms erfaringer og bruk av stedet. Særlig har *områdeløftene* søkelys på barn og unge, fordi barn og unges oppvekstmiljø er et viktig satsingsfelt i levekårsutsatte boligområder.

For å belyse hvordan sosiokulturelle stedsanalyser har spilt en sentral rolle der ungdom er i fokus, hentes eksempler fra tre stedsanalyser som ble gjennomført i perioden 2005-2011. Alle tre studiene anla et aktørperspektiv hvor ungdom var de viktigste informantene gjennom både kvantitative og kvalitative tilnærminger, i tillegg til lokale aktører som enten jobbet direkte med eller hadde roller som var av særlig betydning for ungdom. Disse analysene ga dels fortolkning av barn og unges bruk, erfaringer og fortellinger om stedet og dels hvordan stedstilørighet ble konstruert gjennom dette. Gjennom disse stedsanalysene ble det avdekket kunnskap om ungdommens forhold til stedet som ga mer enn innspill til videre planer; de ga kunnskap om hvordan ungdom følte utenforskap i sitt eget oppvekstmiljø. Det teoretiske bakteppe ble hentet fra forskning om stedsidentitet.

Den første studien er fra *Jessheim*. Dette arbeidet tok for seg ungdom og møteplasser med særlig vekt på ungdommens forhold til sentrumsområdet. Stedet var i kraftig vekst med utbyggingsplaner for boliger, næring og kjøpesenter (Ruud mfl.2005). Det handlet om hvem som skulle få bruke hovedgata gjennom bysentrum og plassen foran rådhuset. Det var skaterne og rånernes kamp mot gående og handlende. På ettermiddagene og i helgene kjørte ungdom frem og tilbake bortover Storgata, Jessheims hovedgate, foran kjøpesentrene. Rånerne ble uglesett i lokalmiljøet, både av de «voksne», men også av annen ungdom. De brakte, bildekkene la igjen spor i gata etter «burning», og de kjørte fort i et område med mange gående. I tillegg til støy og trafikk fra bilene som kjørte frem og tilbake på «stripa» på ettermiddagene, ble rånerne assosiert med en ungdomskultur med negativt fortegn som annen ikke ungdom ville identifisere seg med. Denne gruppen mente at rånerne var med på å forsterke negative forestillinger andre hadde av Jessheim, om at stedet var «harry», og følgelig ble også ungdommen fra stedet stemplet som «harry» (Ruud mfl., 2005, s. 55). Skaterne, som brukte plassen foran rådhuset, ble også sett på som et forstyrrende element. Lyden fra de små hjulene på harde flater ble opplevd som støy, og deres tilstedeværelse passet ikke inn foran stedets «storstue». Denne plassen ble imidlertid regnet som den beste plassen å skate på av ungdommene. Både Storgata og plassen foran rådhuset var to viktige byrom på Jessheim, men det var ikke rom for disse ungdommenes kulturelle uttrykk noen av disse stedene (Ruud mfl., 2005).

Ungdommens bruk av byrommet synliggjør en klassisk konflikt knyttet til at en gruppe danner en form for territorium eller revir. Storgata ble en maktarena mellom «rånerne» og de øvrige brukerne. Det handlet om makt over rommet, om makt til å definere hva slags atferd som skulle tolereres, og om kampen for å komme i en posisjon som ga makt til å definere. Videre handlet det også om makt til å definere hvilken identitet tettstedet skulle ha som sted, om hva slags assosiasjoner og symbolske betydninger som ble knyttet til «rånekulturen», og hvordan dette ble relatert til Jessheim som sted.

Anbefalingene til kommunen handlet i stor grad om råd til det videre arbeidet med kommuneplanen, samt legge til rette for gode møteplasser både for ungdom og den øvrige befolkningen der fysisk utforming og andre tiltak samordnes, og med bred medvirkning.

Den andre stedsanalysen er fra *Geilo og Hemsedal* (Vestby og Ruud 2008). Analysen hadde søkelys på hvordan ungdommen opplevde hjemstedene som oppvekstmiljø og fremtidig bosted. Begge bygdene var attraktive turistdestinasjoner der kommunene sto overfor en balanse mellom turistutvikling som stedsutvikling og ivaretagelse av gode oppvekstmiljøer. Et sentralt spørsmål var hvordan slike utviklingstrekk fikk betydning for unges dagligliv, stedstilørighet og selvforståelse. Fortellingen i dette avsnittet handler om å føle seg fremmedgjort i sin egen hjembygd hentet fra Hemsedal, der stedet tiltrakk seg vellykkede og pengesterke skiturister som inntok bygda som sin egen. For turistene var denne typen sted en fritidsarena der man kunne rendyrke fritiden med skikjøring og uteliv. De brukte skianleggene om dagen, og de kunne møtes til afterski på de lokale kafeene og pubene på kvelden. Og de brukte mye penger. Den materielle rikdommen var godt synlig, med dyrt og moteriktig sportsutstyr, og de kjørte ofte dyre biler. Selv om også bygdas egen ungdom hadde bakkene som sin arena, og gjerne var like moteriktige som turistene, avdekket undersøkelsen fra Hemsedal at stedets egen ungdom i liten grad var en del av miljøet som turistene representerer. Det var lite kontakt mellom de besøkende og de lokale ungdommene. En ting var i skibakkene, som turistene alltid har hatt som en naturlig plass. Men også i butikkene, på utestedene og i gata for øvrig opplevde de lokale ungdommene å være usynlige. På disse arenaene dominerte turistene store deler av vinterhalvåret. I tillegg hadde kommunen, næringsliv og servicebransjen fokus rettet mot gjestene i sin iver etter å

lokke til seg flere besøkende, ikke bygdas egen ungdom. Den lokale ungdommen var ikke innenfor, de var «out of place», til tross for det var «deres sted» og de andre var besøkende.

Anbefalingen til kommunene dreide seg i stor grad om å ta med ungdom inn i det videre arbeidet med kommuneplanene gjennom ulike typer medvirkning, og å se ungdom som en ressurs og ivareta den sosial kapitalen som ungdom representere.

Barn og unges oppvekstmiljø har vært ett av de viktigste satsingsområdene i de store programmene i drabantbyene i Oslo. I Oslo Sør-satsingen på *Søndre Nordstrand*, som startet i 2008, var målet å «fremme integrering og inkludering, samt å bedre folkehelsen og bomiljøene i bydelen» (Ruud og Vestby, 2011, s. 13). Ett av innsatsområdene handlet om oppvekst. Lave score på levekårsindikatorer i disse områdene førte til negativt omdømme av enkelte områder, godt hjulpet av medias fremstilling, og negativt omdømme kombinert med manglende steder å oppholde seg i fritiden førte igjen til mer eller mindre fravær av stedstilhørighet for ungdom (ibid.). Det dreide seg om å stå utenfor sosiale fellesskap, enten det var i nærmiljøet, i fritidsklubben, på skolen, eller i frivillige aktiviteter. Ved å oppleve «utenforskap» ville de verken få muligheter til sosial deltakelse eller til å medvirke til å utvikle og forme noe for fellesskapet på stedet. Derfor ble det satt i gang en rekke tiltak og strategier. Målet var å få ungdommen til å bli stolte av området de kom fra, og samtidig øke deres egen mestring og selvtillit.

I stedsanalysen ble bydelen blant annet anbefalt å styrke lavterskeltilbudet for unge, legge bedre til rette for deltakelse og involvering og å fortsatt satse på nærmiljøtiltak med lokal forankring.

Felles for disse tre analysene er at de belyser ulike sider ved det å føle seg utenfor, men i forskjellige romlige kontekster: et boligområde med høy fysisk tetthet, sentrum i en småby og offentlige rom på et lite tettsted, – og den romlige dimensjonen er tett relatert til ulike strategier for å styrke både egen identitet og stedstilhørighet. Felles for stedsanalysene er at de handler om ungdom som har blitt berørt av endringer eller planer om endringer på hjemstedet, og analysene dreier seg om på hvilken måte ungdom ivaretas i stedsutvikling. Stedsanalysene viser også hvordan det offentlige rommet blir en maktarena for hvilke grupper som er «in place» og «out of place».

5 Sosiokulturelle stedsanalyser – styrker og svakheter

I denne gjennomgangen er det trukket fram eksempler på ulike temaer og perspektiver som sosiokulturelle stedsanalyser omfatter i forbindelse med stedsutvikling. Analysene kan bidra til å gi kommuner og bydeler økt kunnskap og større bevissthet om hva de ønsker å prioritere og et bedre redskap til hvordan de skal få det til. Gjennom endring kan det også skapes verdier i lokalsamfunnet med økt engasjement. Analysene bidrar også til å få fram stedets *egenart*: styrker (som kan videreutvikles), samt svakheter og mangler ved et sted eller område. Analysene får fram behovene for endring.

I det følgende oppsummeres hva sosiokulturelle stedsanalyser kan bidra med i steds- og områdeutvikling, hva som er styrken og hva som er svakhetene.

5.1 Sosiokulturelle stedsanalyser kan å fram ulike drivkrefter og interesser i området

Ulike grupper har forskjellig kunnskap og erfaring som er viktig å få fram. Fordi analysene har søkelys på flere aktørgrupper kan kommunene forberede seg på hvem som skal involveres og hvordan de skal arbeide med drivkrefter for endringer. Drivkrefter kan omfatte alt fra kommersielle utviklingsaktører som for eksempel bolig- og eiendomsutviklere, til kommunale og private tjenesteytere, lokalt næringsliv og lokale beboere i et nærmiljø.

Analysene gir også kunnskap om hvordan kommunene lærer å jobbe med barrierer. Barrierer avdekkes i interessekonflikter der et mangfold av aktører skal bli enige om hvordan stedet skal utvikles og hvordan. I tillegg oppstår det gjerne nye roller og nye samarbeidsformer i prosessen, for eksempel mellom innbyggere og kommunen. Dette skaper synergier.

5.2 Sosiokulturelle stedsanalyser kan bidra til sosial mobilisering

Som vist tidligere i dette notatet legges det stor vekt på lokal medvirkning i sosiokulturelle stedsanalyser. I tillegg til å fungere som kunnskapsgrunnlag til stedsutvikling basert på erfaringer og synspunkter fra innbyggere og lokale aktører, er medvirkning ofte *sosialt mobiliserende* for stedets befolkning. Det innebærer at slike analyser for det første bidrar til å *bevisstgjøre* beboere og andre aktører om stedets kvaliteter og mangler gjennom datainnsamlingen, og som belyser for eksempel hvilke steder som brukes og som ikke brukes og hva som bør endres. Det skapes ny kunnskap om stedet. For det andre bidrar slike analyser til *eierskap* for tiltak og prosjekter som settes i gang fordi lokalbefolkningen og lokale aktører selv har bidratt med innspill til tiltak, og som kan føre til lokalt engasjement senere. For det tredje kan deltakelse og medvirkning føre til nye *sosiale relasjoner* i nabolaget der folk blir kjent gjennom å ha felles interesser for stedet, der det oppstår nye allianser. Sist, men ikke minst fører disse prosessene til økt *stedsidentitet og tilhørighet*.

Gjennom medvirkning og datainnsamling skapes det også forventninger om at noe skal skje med stedet eller nærmiljøet. Og at en får gjennomslag for egen eller gruppens ønsker og forslag. Erfaringene viser at det ikke alltid skjer. For eksempel i stedsanalysen fra Strømsø ble det avdekket at nærutvalget i denne kommunedelen, som representerer

lokalbefolkningen og deres stemmer inn mot kommunale planprosesser, erfarte at innspillene fra dem sjelden ble tatt til følge. Dessuten erfarte de at det tok tid å sette seg inn i sakene, og at de ikke hadde nok kunnskap om demokratiske prosesser (Ruud m.fl. 2022, s. 79).

Sosiokulturelle stedsanalyser kan også bidra til å skape *konfliktlinjer* gjennom å synliggjøre ulike stedsinteresser. Forskjellige aktører kan sitte på hver sin tue, og analysene kan avdekke fragmenterte interesser og manglende samhandling og fellesinnsats. I tillegg kan usynlige barrierer komme fram, som fravær av oppslutning om stedsutviklingen eller byråkratiske barrierer der det beste blir det godes fiende. Kvalitetskrav kan for eksempel hindre kreativitet og kreative initiativ, og aktører går lei og trekker seg ut av prosessene.

5.3 Sosiokulturelle stedsanalyser kan bidra med kunnskap som ikke avdekkes i annen dokumentasjon

Selv om funnene i slik analyser som oftest ikke er overraskende, bidrar analysene til å løfte fram forhold som ikke kommer fram i annen dokumentasjon. Det kan dreie seg om å avdekke interessekonflikter i stedsutvikling der ulike aktører har ulike syn og interesser i stedet. Et velkjent eksempel er der beboere og lokalmiljøet har andre interesser for utvikling av sine nærområder enn utviklere som skal bygge nye boliger som vil endre områdenes karakter eller etablere ny næringsvirksomhet som vil medføre mer biltrafikk. Det dreier seg også om å *nyansere kunnskap* som ligger der fra før. For eksempel kjenner ofte ansatte i kommunen områdene godt, men har gjerne dannet seg egne bilder og oppfatninger av stedet som kan bli ensidig. Dessuten vil den kvalitative tilnærmingen utfylle og nyansere «bildet» som vises gjennom statistikkene.

Analysene bidrar også til å tydeliggjøre problemstillingene / temaene og *målene* for utviklingsprosessene. Det er ikke alltid oppdragsgivere har klare mål for hva som ønskes oppnådd på kort og lang sikt og analysene bidrar til å sette tydeligere mål om videre utvikling basert på funn om styrker og svakheter. Det kan også handle om å avdekke *målkonflikter* i stedsutviklingen, der for eksempel den nasjonale politikken, kommunale planer eller politiske beslutninger kommer i konflikt med prosjekter og nærmiljøtiltak som settes i gang. Et eksempel på dette fant vi i et prosjektrettet nærmiljøtiltak i en av bydelene i Groruddalen som skulle trygge gode oppvekstforhold til barn i bomiljøene (Ruud m.fl. 2016). Dette skjedde samtidig som den politiske beslutningen om at vanskeligstilte skal bosettes i vanlige bomiljøer (etter nedbygging av institusjonsplasser for ROP-gruppen). Bydelene med ansvar for tett oppføring av denne beboergruppen manglet ressurser til å følge opp de mest sårbare beboerne. Det ble følgelig vanskelig å gjennomføre trygghetstiltak for barn og unge samtidig som de mest sårbare bidro til utrygghet i bomiljøene.

5.4 Anbefalinger som er mest egnet i sosiokulturelle stedsanalyser

Felles for de sosiokulturelle stedsanalysene, enten det dreier seg om kunnskapsgrunnlag til planprosesser i kommuner eller om områdesatsinger, er at anbefalinger om videre arbeid som oftest handler om *ikke-strukturelle fysiske* tiltak. Denne typen tiltak handler gjerne om oppgradering eller etablering av uteområder til lekeplasser, uteanlegg eller sosiale møteplasser, tilrettelegging av tur- og gangveier eller estetisk oppgradering med lyssetting og beplantning. Dette er små, overkommelige tiltak som er mulig å gjennomføre på kort sikt, men som *kan* ha stor symbolverdi for et sted eller område fordi det synliggjør at kommunen

gjør noe underveis eller i etterkant av stedsutviklingsprosessen, og at innspill fra lokalmiljøet blir tatt på alvor.

I stedsanalyser som har søkelys på sentrumsutvikling er anbefalingene særlig knyttet til å etablere og forsterke *samarbeidsrelasjoner* på tvers av ulike aktører og interesser i den videre stedsutviklingsprosessen for å skape mer robust handelsnæring, kulturtilbud og næringsliv som tiltrekker seg både stedet innbyggere og besøkende.

Sosiokulturelle stedsanalyser dreier seg også om *individrettede anbefalinger*. Det handler i stor grad om å tilrettelegge bedre for enkelte grupper der de bor. Eksempler på det kan være anbefalinger om å etablere eller forsterke kommunale ressursteam rundt sårbare personer eller familier for å bistå med oppfølging av barns skolegang, språkopplæring, utdanningsløp, i boligmarkedet eller arbeidsmarkedet. Andre eksempler er etablering av sosiale møtesteder som ivaretar forskjellige beboergrupper som ungdomsklubber eller formiddagstreff for kvinner med innvandrerbakgrunn, men også på tvers av grupper.

Et viktig tema som stedsanalysene påpeker er å sørge for *erfaringsoverføring* (kontinuitet) blant de som har ansvar for tiltak, enten det er midlertidig ansatte prosjektledere eller kommunalt ansatte med ansvar. Det handler om å dele og videreføre kunnskap som opparbeides gjennom stedsutviklingsprosessene. En svakhet med tidsavgrensede tiltak i stedsutviklingsprosesser er at de ofte blir gode «fyrstårn» mens de pågår, men glemmes når pengene er borte. Dette er det mange eksempler på i de tidlige områderettete tiltakene som ble igangsatt i Groruddalen. Lærdommen er at slike tiltak må være solid forankret i hele organisasjonen og at det erfarings-/kunnskapsoverføring er en del av målene i tiltakene.

I tillegg fremhever ofte stedsanalysene betydningen av å vedlikeholde *relasjoner til frivilligheten* i nærmiljøet, for å kunne bidra til styrking av den sosiale kapitalen. I arbeidet med sosiokulturelle stedsanalyser har frivillige, både enkeltpersoner og organisasjoner, vært en sentral aktørgruppe som har til dels stor innflytelse på stedets sosiale bærekraft. Samtidig har flere stedsanalyser avdekket hvor sårbar frivilligheten er. Ofte er det ildsjeler som engasjerer seg, men som kommer til kort når de ikke får andre seg eller de ikke føler seg sett eller verdsatt. En viktig anbefaling til kommuner er derfor å vise at de verdsetter frivilligheten på ulike måter.

5.5 Hva kan slike analyser ikke si noe om?

Som det er kommet fram i dette notatet er sosiokulturelle stedsanalyser empirinært og har i stor grad et nedenfraperspektiv. Analysene er dessuten først og fremst rigget for å få kunnskap om lokale aktørers erfaringer og nærmiljøets betydning. Fordi slike analyser også har et holistisk perspektiv på et sted eller område, er det begrenset hvor store stedsutviklingsprosjekter slike analyser kan omfatte – hvis det da ikke foreligger store summer og et mangeårig tidsperspektiv (noe det ikke gjør). Sosiokulturelle stedsanalyser egner seg derfor i liten grad til for eksempel å følge store transformasjoner som går over år. Analysene omfatter også mindre grad av fysiske registreringer.

Tidsdimensjonen er også sentral. Analysene gir innspill til videre lokal utvikling og tiltak som kan iverksettes på relativt *kort sikt*. Stedsutviklingsprosessene har som oftest et langt tidsspenn, og analysene kan som oftest ikke følge mer enn den liten del av prosessen, enten det dreier seg om oppstart (for eksempel innspill til planarbeid), midtveis eller etter at satsing er ferdig (for eksempel områderettete innsatser).

5.6 Nye felt som kan inngå i sosiokulturelle stedsanalyser?

Dette notatet har hatt søkelys på ulike temaer som har vært belyst gjennom sosiokulturelle stedsanalyser og hvilken type kunnskap som har vært etterspurt av kommuner. Hver enkelt analyse tar for seg flere ulike temaer som ikke er utdypet i dette notatet. Her er det lagt vekt på å trekke ut eksempler som belyser ulike problemstillinger. Derfor anbefales det å se nærmere på stedsanalysene som det refereres til for å få et bredere innblikk. Imidlertid er det flere temaer som kan videreutvikles, og nye temaer som kan inngå i sosiokulturelle stedsanalyser. Stikkord her kan være

- ✓ grønn omstilling,
- ✓ løfte bærekraftsdimensjonene
- ✓ innvandring og integrering, boligutvikling, arealpolitikk - både politikkfelt og samfunnsutvikling.
- ✓ medvirkning, mobilisering og demokratiske prosesser knyttet til stedsutvikling, som belyser maktforhold og stedsinteresser, som for eksempel arkitekturopprøret

Referanser

- Andersen, B (2014) *Westbound and Eastbound. Managing Sameness and the Making of Separations in Oslo*. (PhD), University of Oslo, Oslo.
- Andersen, B, Røe, P. G., & Sæter, O. (2015). Trust and distrust in Oslo: Examining the relationship between the ideals of urban policy and (re)actions and ideals of citizens. I E. Righard, M. Johansson, & T. Salonen red.), *Social Transformations in Scandinavian Cities: Nordic Perspectives on Urban Marginalisation and Social Sustainability* (pp. 107-123). Lund: Nordic Academic Press.
- Andersen, B, Brattbakk, I Dalseide, A. M., Mæhle, Y. M. & Ruud, M. E. (2018) *Hverdagsstedet Vestli. Sosiokulturell stedsanalyse av Vestli i Bydel Stovner*. Rapport, Oslo:AFI / OsloMet
- Brattbakk, I, Tolstad, I.M & Ruud, M.E (2016) *Et sted å være, noe å gjøre. Unges fremtidsvisjoner for Selbak torv*. AFI: FoU-resultat 04:2016.
- Brattbakk, I (2021) Sosiokulturelle stedsanalyser og andre medvirkningskanaler for unge. I A.L. Hagen & B. Andersen (red) *Ung medvirkning: Kreativitet og konflikt i planlegging*. Cappelen Damm Akademisk, s. 253-276.
- Christensen, E.S (2016) *Gode nærmiljøer. Innføring i metode for områderettet arbeid*. Håndbok 1 av 3, fra Groruddalssatsingen 2007-2016. Oslo kommune, Byrådsavdelingen for byutvikling.
- Futurebuilt (2021) *Kriterier for sosial bærekraft*. Versjon 6. mai 2021. <https://www.futurebuilt.no>
- Giddens, A (1991) *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Lewicka, M (2014) Memory as enabler for place attachment. In C.Manzo & P.Devione-Wright (red) *Place Attachment. Advances in Theory, Methods and Applications*. London: Routledge, s 49-60
- Massey, D (1993) Power-geometry and progressive sense of place. I Bird, J, Curtis, B, Putnam, T & Tickner, L (red.) *Mapping the futures – Local cultures, global changes*. London: Routledge, 1993: 59-69
- Massey, D (2005) *For Space*. London: Sage
- Putnam, R.D (2000) *Bowling alone – The Collapse and Revival of American Community*. London: Simon & Schuster
- Ruud, M. E (2003) *Byfornyelse og endringer i urbane bomiljøer*. Avhandling til dr.art graden. Oslo: Acta Humaniora. Det historisk filosofiske fakultet, Universitetet i Oslo.
- Ruud, M.E, Brattbakk, I, Haug, E, Nordlund, K og Frederiksen, O.F (2005) *Jessheim i vekst – Ungdom, møteplasser og byutvikling*. Prosjektrapport 387. Oslo: Byggforsk.
- Ruud, M.E., Brattbakk, I, Røe, P.G og Vestby, G.M (2007) *Sosiokulturelle stedsanalyser - veileder*. Utg: Akershus fylkeskommune.
- Ruud, M.E og Vestby, G.M (2010) *Med hjerte i bygda – stedsutvikling på Vik i Hole kommune*. NIBR-rapport 2010:9. Oslo: NIBR.

- Ruud, M.E og Johannessen, K (2014) *Å bo på Lindeberg – beboeres erfaringer med området*. NIBR-rapport 2014:11
- Ruud, M.E (2015) Stedskonstruksjoner og stedstilknytning i boligområder under endring. I M. Aure, N.B. Gunnerud, J. Cruickshank & B. Dale (red): *Med sans for sted. Nyere teorier*. Fagbokforlaget, s 179-195.
- Ruud, Vestby, G.M, Brattbakk, I og Andersen, B (2016): *Områdeløft Ammerud. Trivsel og trygghet på spill*. NIBR-rapport 2016:21. (I samarbeid med AFI)
- Ruud, M.E (2016) *Riktig kunnskap - viktig kunnskap. Kilder, metoder og analyser i områderettet arbeid*. Håndbok 3 av 3, fra Groruddalssatsingen 2007-2016. Oslo kommune, Byrådsavdelingen for byutvikling.
- Ruud, M. E og Vestby, G. M (2017): *Lindeberg som bosted – seks år med områdeløft*. NIBR-rapport 2017:19. Oslo: NIBR
- Ruud, M. E, Andersen, B, Brattbakk, I, Breistrand, H, Nygaard, M. O og Vestby, G.M (2018): *Utfordringer og mulighetsrom. Oppstartsanalyse for områdeløft Romsås og Grorud*. NIBR-rapport 2018:4. Oslo: NIBR.
- Ruud, M.E, Andersen, B, Berge, S, Dalseide, A.M, Staven, H.D, Mamelund, S-E, Skogheim, R (2019) *Spenninger og harmoni – sosiokulturell stedsanalyse for Furuset*. NIBR-rapport 2019:18. Oslo NIBR OsloMet.
- Ruud, M.E og Nygaard, M.O (2020) *Midtveisundersøkelse Områdeløft Trosterud og Haugerud*. NIBR-rapport 2020:23. Oslo: NIBR OsloMet.
- Ruud, M.E, Eika, A, Gohari, S og Tønnesen, M: *Sosiokulturell stedsanalyse for Strømsø*. NIBR-rapport 2022:6.
- Søholt, S., Ruud, M.E og Braathen, E (2012). A question of social sustainability: Urban interventions in critical neighbourhoods in Portugal and Norway. *Urban Research & Practice*, 5:2, 256-272
- Røe, P.G, Eidheim, F. og Schmidt, L (2002) *Sandvika i støpeskjeen. En sosiokulturell studie av stedsutvikling*. NIBR-rapport 2002:14.
- Røe, P.G (2006) Utviklingen av «levelige» steder – på hvilken måte kan sosiokulturelle stedsanalyser bidra? I *Michael 2006*; 3: 193-205
- Røe, P.G og Vestby, G.M (2012) Sosiokulturelle stedsanalyser: teorigrunnlag og metodologi. I A. Førde, B. Kramvig, N.G. Berg & B. Dale (red). *Å finne sted. Metodologiske perspektiver i stedsanalyser*. Trondheim: Akademika Forlag, s. 43-62.
- Vestby, G.M (2009) *Stedsutvikling Eidsfjord- sosiokulturell stedsanalyse*. NIBR-rapport 2009:22
- Vestby, G.M og Skogheim, R (2010) *Florø i fokus – sosiokulturell stedsanalyse for byutvikling og profilering*. NIBR-rapport 2010:6
- Vestby, G.M & Johannessen, K (2010) *Vi her på Ammerud – fellesskap og skillelinjer i et lokalsamfunn i Groruddalen*. NIBR-rapport 2010:29. Oslo:NIBR.
- Vestby, G.M, Ruud, M.E og Skogheim, R: *Sammen om sentrum. En eksempelsamling om ulike offentlig-private samarbeidsmodeller for styrking av norske bysentrum*. eksempelsamling, NIBR 2019.

Wollebæk, D & Segard, S (2011) Sosial kapital – hva er det og hvor kommer det fra? I
Wollebæk, D og Segard, S (red) *Sosial kapital i Norge*. Oslo: Cappelen Damm AS, s.
25-51

Ødegaard, G, Loga, J, Steen-Johnsen, K, Ravneberg, B (2014) *Felleskap og forskjeller*.
Oslo: abstrakt forlag.